

אחדות

XXXII. ÉVFOLYAM, 147. SZÁM • 2021. OKTÓBER • 500 Ft
5782. CHESVÁN • חשון תשפ"א • ב"ה

egység

ירחון יהדות הונגריה

MAGYAR ZSIDÓK LAPJA • EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

HASZID BESÚGÓK ÉS ZSIDÓ ÜGYNÖKÖK A KOMMUNISTA VILÁGBAN

**Vallás a föld alatt:
hogyan élte túl a vallásos
zsidóság a Szovjetuniót?**

**ARANYAT
TERMŐ BORVIDÉK**

Ahol a citromból limonádé lesz

Interjú *Glitzenstein Sámuel* rabbival, a Zsilip Központ vezetőjével

KEDVES OLVASÓ!

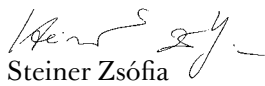
Nagyon szeretem böngészni a különböző „ezen a napon történt” típusú portálokat. Van, hogy hihetetlenül sokat lehet tanulni belőlük, van, hogy csak rettentő vicces dolgokra bukkanok. Természetesen a zsidó témájú történelmi adatbázisok korántsem vicces olvasmányok. Egy pogrom itt, egy vérvád ott... felégetett városok, elüldözött közösségek árnyai töltik meg ezeket a rovatokat. Legtöbbször még a pozitív események is keseredések, hiszen csodával határos megmenekülésekről, nagyúri kegyként meghagyott életéről és ehhez hasonlókról mesélnek.

A napokban megütötte a szemem a *chabad.org* oldal „This day of Jewish history” (Ezen a napon a zsidó történelemben) nevű rovatában egy bejegyzés, amely szerint azon a napon történt a pittsburghi Tree of Life (Élet fája) zsinagóga elleni támadás. A 2018-as mézárálás során egy antiszemita támadó tizenegy embert lőtt halálra a szombat reggeli ima közben. Milyen furcsa megélni, ahogy az életünk a történelem egyik lapjává válik... (Ráadásul ez a nap nem először vált terrortámadás dátumává a modern zsidó történelemben: ugyancsak chesván hó 18-án gyilkolta meg egy terrorista a radikális eszméiről híressé vált Meir Kahana rabbit.)

Október 23. közeledtével a magyar társadalom is megemlékezik történelmének egy véres időszakáról. Sokan sokféleképpen interpretálták már 1956 őszének eseményeit. A holokauszt poklából éppen csak felocsúdó magyar zsidóság egy részének ezek a napok azt jelentették, hogy újra szembe kell nézniük a többségi társadalom gyűlöletével. Volt, ahol csak kisebb atrocitásokra került sor és volt, ahol pogrom robbant ki.

A vasfüggöny felgördülésének hatására a túlélők igen nagy számban vándoroltak ki: Magyarország zsidó lakosságának mintegy 20 százaléka, 20-22 ezer ember hagyta el az országot. (Ami azt is jelenti, hogy nagyjából minden 10. disszidens zsidó volt...). Ez a Soában már megtizedelt magyar zsidóságra rettenetes csapást mért: gyakorlatilag megszűntek a még működő vidéki hitközségek, elvándorolt a zsidóság elitje, vallásosok és nem vallásosok egyaránt, jelentős mértékben ellehetetlenítve a zsidó élet további működését.

A történelmet a győztesek írják – nekünk, a történelem tanúinak és a tanúk leszármazottainak kötelességünk ehhez hozzátenni az egyes emberek tapasztalatait is.

Steiner Zsófia
főszerkesztő

Előfizetés:

www.fizetes.zsido.com

Újságunk korábbi lapszámait a
www.zsido.com/egység
oldalon találja meg elektronikus formában.

További információért hívja
a **06 1 268 0183**-as telefonszámot.

BORÍTÓ

Orosz haszidok

Részlet Zalman Kleinman:
Farbrenge (1995) című
festményéből

Forrás: chabad.org

egység MAGAZIN

Kiadja a Chábád Lubavits –
Zsidó Nevelési és Oktatási Alapítvány
Achdut magazine is published
by Chabad-Lubavitch
The Jewish Heritage Center of Hungary

1052 Budapest, Károlyi krt. 20.
Telefon/fax: (+36-1) 268-0183
E-mail: egység@zsido.com
Internet: www.zsido.com

FELELŐS KIADÓ:
Oberlander Báruch rabbi

FŐSZERKESZTŐ: Steiner Zsófia

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES: Cseh Viktor

ROVATVEZETŐK: Dénes Anna,
Cseh Viktor, Tuna Judit

OLVASÓSZERKESZTŐ: Molnár Zsófia

TERVEZŐ-SZERKESZTŐ: Juhász Valéria

ISSN 1217-3223 (nyomtatott)
ISSN 1588-0346 (on-line)

A kiadvány szent szövegek részleteit
és magyarázatait tartalmazza.
Kérjük, ne dobja el!

VALLÁS A FÖLD ALATT
„Akinél a ‚jevrej‘ szó szerepelt,
nem számíthatott sok jóra egy
fontosabb állás megpályázásakor
vagy az egyetemi felvételinél.”

30. oldal

26. oldal

AZ ÉLET LÉNYEGE A KALAND A ZSILIPBEN A CITROMBÓL LIMONÁDÉ LESZ

„Nem tudunk mindig ünnepeink
biztonságot nyújtó védőhálójában
maradni, útnak kell indulni, előre
az ismeretlenbe, kalandra fel!”

„A lényeg, hogy az a zsidó, aki
közösségbe jár, az nincs egyedül,
mert mindenhol a világon számíthat
egy családra.”

SMÚZ

- 21 A főszerkesztő levele
Kik írják a történelmet?
- 41 Hírek

REBBE

- 51 A Rebbe mint a földalatti
mozgalom vezére

HOHMECOLÓ

- 61 Vallás a föld alatt: hogyan
élte túl a vallásos zsidóság
a Szovjetuniót?
Chana Deutsch írása
- 101 Haszid besúgók és zsidó
ügynökök a kommunista
világban
Oberlander Báruch írása
- 141 Számúzve Budapestről
Csókási Annamaja interjúja
Dombi Gáborral az '50-es évek
kitelepítéseiről

JIDDISKÁJT

- 171 Nőnek-e aranyrögök
„Tokaj szőlővesszein”?
Tokaji bor a zsidó mesterek
történeteiben
Oberlander Báruch rabbi írása

JUDAPEST ANNO

- 191 Az 1919-es év abszolút vesztesei
A vörösteror zsidó
áldozatainak emlékére
Cseh Viktor írása

KILE

- 231 Megnyitotta brüsszeli irodáját
a Tett és Védelem Liga
- 241 Elhunyt a festő, akit a Rebbe
nagyra tartott
- 261 A Zsilipben citromból
limonádé lesz
Wallenstein Róbert interjúja
Glitzenstein Sámuellel,
a Zsilip Központ rabbijával
- 281 Ahol játszva fejlődnek a gyerekek
Az AlefKids program vezetőivel
beszélgettünk

ÉCESZGÉBER

- 301 Az élet lényege a kaland
Megyeri A. Jonatán írása

MISPÓHE

- 321 Bor: Áldás vagy átok?
Naftali Deutsch írása
- 341 Száz hordó bor
Dénes Anna meséje

MAGYAR ZSIDÓ-MENTŐK KAPTAK VILÁG IGAZA KITÜNTETÉST

Október 14-én tartották meg a Világ Igaza kitüntetés és Bátorságért Érdemjel átadási ünnepséget a Belügyminisztérium márványaulájában.

A most kitüntetett *Nagy Sándor* és felesége, *Bergován Mária* Jellinek Mihályt és családjának tíz tagját bújtatta 1944 nyaratól 1945 elejéig a konyhájuk alatt kialakított rej-

tekhelyen. A posztumusz kitüntetést unokájuk, Nagy Sándor vette át. A Jellinek család leszármazottai között még egy ötéves dédunoka is részt vett az ünnepségen.

„A megmentők a történelmi tettek igaz és legnehezebb oldalára állnak” – mondta beszédében *dr. Pintér Sándor* belügyminiszter. *Jacov Hadas-Handelsman*, Izrael Állam nagykövete beszédében Nagy Sándor és Bergován Mária hat gyerekének is köszönetet mondott, akik segítettek rejtekhelyet építeni, élelmiszert beszerezni, s nem riadtak vissza a nyilasoktól sem, amikor azok igyekeztek kiszedni belőlük a családi „titkot”.

FORGATÓKÖNYV-PÁLYÁZAT A ZSIDÓ VALLÁS RÓL

Forgatókönyvíró-pályázatot írt ki a Fírgun Zsidó Kulturális Alapítvány, melynek célja, hogy olyan új filmek szülessenek, amelyekben központi motívum a zsidó vallás „megjelenése, működtetése, megtartása, vagy az emiatt keletkező konfliktus a XX–XXI. századi Magyarországon”.

A pályáztatás három fordulóban zajlik: az első fordulóban a filmterv szinopszist kell beadni; a második fordulóban a jelentsorra bontott szinopszist és két kidolgozott jelenetet; a harmadik fordulóban pedig a teljes forgatókönyvet. A második és harmadik fordulóban kizárólag azok a pályázók vehetnek részt, akiket a kiíró az első, illetve a második fordulóban kiválasztott.

A pályázatok elbírálására független, a szakma jeles képviselőiből álló zsűri közreműködésével kerül sor.

Benyújtási határidő:

2021. november 15.

(filmterv szinopszis – első forduló)

Bíráló Bizottság:

Groó Diána, Gárdos Péter, Geszti Péter

A ZSIDÓSÁGKUTATÁS „ÚJ MÉRFÖLDKÖVE” LETT A KÖNYV

Október 11-én a Magyar Tudományos Akadémián tartották a *Zsidó Örökség – Vidéki zsidó hitközségek Magyarországon* című könyv díszbemutatóját. Lapunk főszerkesztő-helyettese, *Cseh Viktor* kultúrtörténész munkája új fejezetet nyithat az egyetemes magyar tudománytörténetben.

„Ez a mai nap egy nagyon fontos esemény a magyar kultúra számára” – mondta el a Neokohonnak *Vizy E. Szilveszter*, az MTA korábbi elnöke.

Tóronyi Zsuzsa, a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár igazgatója szerint a *Mazsike* gondozásában megjelent mű egyik igazi különlegessége, hogy számos olyan helyszínt is feldolgoz, amely korábban nem volt része a zsidó emlékezés-tudománynak, és „tudománytörténeti mérföldkönek” nevezte a könyvet.

A *Zsidó Örökség – Vidéki zsidó hitközségek Magyarországon* című kötetben 134 település közösségét mutatja be a szerző.

ELTEMETTÉK A VARSÓI GETTÓ ÁLDOZATAIT

Jom kipur előestéjén temették el azokat a csontokat, melyekre egy hónappal korábban bukkantak Varsóban, az egykori gettó egyik épületének pincéjében. Ezen a területen az építkezéseket és renoválásokat a varsói főrabbinátus képviselői felügyelik, akik úgy vélték, a csontok a pincében bujkáló és a romok alatt rekedt zsidók maradványai. A csontokat először az Igazságügyi Orvostani Intézetbe szállították vizsgálatra.

A maradványokat a főállamügyész adta át a főrabbinak, aki ezekkel a szavakkal vette át a szomorú leletet: „Nagy megtiszteltetés számunkra, hogy Izrael sírjába helyezhetjük el e szent áldozatokat, akiket meggyilkoltak”. A csontok átvételétől számított egy órán belül már le is zajlott a temetés, melyen a helyi közösség nagyjából száz tagja és zsidó szervezetek képviselői vettek részt. A temetési menethez tv-riporterek és újságírók is csatlakoztak.

A Rebbe mint a földalatti mozgalom vezére

A nagy rabbikról azt gondoljuk, hogy semmi sem állhat tőlük távolabb, mint illegális földalatti mozgalmak vezetése és a törvény kijátszása. A Lubavicsi Rebbe azonban egy ilyen mozgalom élén (is) állt: a Szovjetunióban működő titkos Chábád mozgalom haszidjai ezernyi rejtett szállal kapcsolódtak rebbéjükhez – és a Rebbe egész életében kiemelt figyelmet szentelt a régió zsidóságának.

„Árja „Lova” Eliáv (1921-2010) izraeli politikus volt, aki számos kormányzati tisztséget töltött be. Hosszú időn át dolgozott diplomataként a Szovjetunióban, ahol a feladatai közé tartozott a kapcsolattartás a tagországokban élő zsidókkal. A JAM által 2007 januárjában készített interjúban beszélt a Chábád mozgalom szerepéről a szovjet zsidóság megőrzésében, valamint a Rebbe szerepéről a mozgalomban.”

„Saul Avigur, a szovjet zsidókat segítő izraeli kormányzati szerv, a Nativ igazgatója megkért, hogy találkozzak a Szovjetunióban titokban működő Chábád mozgalom vezetőjével. Ezért New Yorkba repültem, és elmentem a Lubavicsi Rebbéhez.

A találkónk órákon keresztül tartott. A Rebbe nagyon barátságos és kedves volt, de láttam, hogy egy földalatti mozgalom tapasztalt vezetőjével állok szemben. Először kerestkérdésekkel vizsgáztattott, valahogy így:

„Taskentbe ellátogatott?”

„Igen, voltam Taskentben.”

„Nagy város?”

„Igen.”

„Élnek zsidók Taskentben?”

„Igen, élnek zsidók Taskentben.”

„Sokan?”

„Azt gondolom, hogy 30-40 ezren.”

„Van zsinagógájuk?”

„Igen, kettő is.”

„Részt vett zsinagógai szertartáson Taskentben?”

„Igen, részt vettem.”

„Mikor?”

„Szombaton, napközben.”

„Felhívták a Tórához?”

„Igen.”

„Amikor felhívták, az előimádkozó helyesen olvasott fel a Tórából?”

„Nagyon is. És vörös szakálla volt”.

„Jól olvasott és vörös szakálla volt” – nyugtázta a Rebbe elégedetten. Ez volt az az információ, amelyre várt. A vörös szakállas előimádkozó volt ugyanis a Chábád taskenti összekötője. A Rebbe ezután még egy sor hasonló kérdést tett fel, melyekből kiderült, hogy a szovjet lubavicsi aktivisták megbíztak bennem.

Nagyon tetszett ez a kikérdezési forma. A Rebbe megkapta az őt érdeklő válaszokat, de közben senkit sem leplezett le, semmilyen titkos részletet nem tárt fel. Nem arról volt szó, hogy gyanakodott volna rám. Bízott bennem, de ezzel együtt elővigyázatos is volt, ahogy az egy illegális szervezet fejtől elvárható.”

EGY KIS FRISS LEVEGŐ

Isten kegyelméből

5712. ijar 11. [1952. május 6.]

Brooklyn, NY.

Különösen nagy örömet okozott számomra, hogy megkaptam Oroszországban működő közössége tagjainak névsorát...

Meggyőződésem, hogy a velük fenntartott kapcsolatom – bár ez csak gondolatban lehetséges – kihangsúlyozza a „minden zsidó felelős egymásért és összeköttetésben áll egymással” alapelvet. Mivel az a sötétség és az az ellenszenv a szent ügyek iránt, mely abban az államban tapasztalható, nincs hatással ránk, akik azon ország határain kívül élünk, az ottaniakkal fennálló kapcsolatunk olyan erővel ruházza fel őket, melynek segítségével képesek ellenállást tanúsítani és megszilárdítani elkötelezettségüket, s így semmissé válik a kegyetlen zsarnok hatalma felettük.

Egy példával élve: vegyünk egy embert, aki egy sötét pincében találja magát, ám testének egy része a tiszta és friss levegőn van. Az így magába szívott életerő szétáramlik az egész testében és azokba a testrészekbe is eljut, melyek a sötét pincében vannak.

Ahhoz azonban, hogy ez megvalósuljon, egy testként kell léteznünk, amit a gondolat erejével érhetünk el ... hiszen az túllép az idő és a tér korlátain, ahogy apósom, a Rebbe mondta 5693-ban [1932-ben], smini áceret éjjelén. Igaz, ott egy fejdelemmel, Izrael egyik vezetőjével összefüggésben hangzott el mindez, de valójában mindenkiire vonatkozik, aki kapcsolatban áll vele...

Bízom benne, hogy a továbbiakban is fenntart majd efféle kapcsolatot. Kétségtelen, hogy ez nagy hasznára válik azoknak is, akik ott élnek és azoknak is, akik itt élnek.

M. Schwartz

Vallás a föld alatt: hogyan élte túl a vallásos zsidóság a Szovjetuniót?

Oroszország – a Chábád bölcsője. Itt szökkent szárba és fordult virágzásba ez a mozgalom és a mai napig ide kötik legmélyebb gyökerei. Gazdag közös történelmüknek most egy igen jelentős és hosszú távú hatásokkal bíró szeletéről szólnak. CHANA DEUTSCH ÍRÁSA

ZSIDÓÜLDÖZÉS

A BOLSEVIK FORRADALOM UTÁN

Az ötödik lubavicsi rebbe, a rebbe RáSÁB (Sálom DovBer rabbi, 1860-1920) a cári birodalom minden szegletébe elküldte képviselőit. A zsidókat hagyományosan nem kedvelő és idegenként kezelő birodalomban a rebbe hászidjai megerősítő, inspiráló, támogató üzenetet vittek olyan távoli vidékekre is, mint Buhara, Grúzia vagy Dagesztán és segítettek a gyermekkorukban katonának elhurcolt kantonisták tanulatlan leszármazottait is. A Chábád küldöttei hozzásegítették e közösségek tagjait a Tóra és a zsidó vallásgyakorlat megismeréséhez, a hagyományok elsajátításához és alkalmazásához.

E folyamatot az első világháború pusztítása törte meg, majd az 1917-es bolsevik forradalom rontotta tovább az egyre kilátástalanabbá váló helyzetet. A forradalom nyomán betiltották a vallási oktatást, ellehetetlenítették és szigorúan büntették a vallás gyakorlását és szisztematikusan üldözték és irtották a vallásos zsidókat. Az újszülöttek körülmétele, a szombattartás vagy a kóser-ság törvényeinek betartása óriási elszántságot és eltökéltséget igényelt, hiszen e kihágások bármikor börtönbüntetéshez, kegyetlen kínzás-hoz és száműzetéshez vagy halálhoz vezethettek. Ilyen módon a legtöbb zsidó számára lehetetlenné vált korábbi, Tórához hű életmódjának fenntartása.

Az új rendszer természetesen nem csak a zsidókat és a zsidó vallást üldözte, de az antiszemitizmus olyan mély gyökerekkel rendelkezett az országban, hogy ez a közösség szenvedte el a legtöbb megpróbáltatást. A zsidók azonosítása sem okozott problémát, ugyanis a személyi iratokban feltüntették az emberek nemzetiségét is. Akinél a „*jev-rej*” szó szerepelt, nem számíthatott sok jóra egy fontosabb állás megpályázásakor vagy az egyetemi felvételnél. Különösen a harmincas években erősödött fel a hivatalos antiszemitizmus, amikor Sztálin a cári időszakban, különösen III. Sándor és II. Miklós idejében bevett módszereket kezdte alkalmazni a zsidókkal szemben. Sztálin 1953-ban bekövetkezett halála feltehetően egy általános, az egész birodalomra kiterjedő zsidóellenes hullámnak vetett elejét.

ZSIDÓK, CIONISTÁK: EGYRE MEGY
A kommunizmus évtizedeiben Chábád aktivisták százait gyilkolták meg és megszámlálhatatlan ezrek kerültek börtönbe vagy Szibériába. Az állandóan jelen levő antiszemitizmus megmutatkozott az államilag kontrollált sajtóban ugyanúgy, mint a zsidó aktivisták és tanárok üldözésében, a gyakori letartóztatásokban, börtönbüntetésekben és kivégzésekben. A szovjet elnyomás csak a birodalom távoli vidékein, Azerbajdzsánban, Üzbegisztánban, Grúziában volt valamivel enyhébb, ezért voltak olyanok, akik vállalták, hogy családjuktól sok ezer kilométerre, rendkívül nehéz anyagi körülmények között éljenek, csak hogy minél többet megtarthassanak a zsidó hagyományokból.

Napjaink szokásaihoz hasonlóan a bolsevikok is gyakran cserélték a zsidó szót cionistára, mert így már nem ütközött a népek egyenlőségét hirdető marxista ideológiával a zsidók üldözése, hiszen nem egy népcsoport, hanem az „imperialista cionizmus ügynökei” ellen léptek fel, akiknek a célja a szocialista rendszer felszámolása és az amerikai hegemónia elősegítése volt. A zsidók ellehetetlenítését elősegítő anticionista attitűd később sem változott. Az 1990-ben kiadott Szovjet Enciklopédiai Szótár így határozta meg a cionizmus fogalmát: „A cionizmus

FORRÁS: YIVOENCYCLOPEDIA

az imperializmus előretolt állása, jellemzője a sovinizmus, a rasszizmus, a kommunista- és szovjetellenesség”. A zsidók/cionisták elleni harc nem állt meg az ország határainál: a Szovjetunió évtizedeken át aktívan támogatta az Izraellel hadban álló országokat, illetve a palesztin terrorszervezeteket.

MARADNI VAGY MENEKÜLNI?

Nem csoda tehát, hogy az 1917-es forradalmat követően a zsidó vezetők közül sokan minden lehetőséget megragadtak, hogy elhagyassák az országot. A Chábád azonban, mély oroszországi kötődésével és a zsidó hagyományok, valamint minden egyes zsidó ember iránti elkötelezettségével, a maradás mellett döntött. A hatodik rebbe, Jozsef Jicchák Schneersohn rabbi (1880-1950) egyszer azt mondta a rendőrség egy tisztjének: „A Schneersohnok nem menekülnek”. E kijelentéséhez hűen ő maradt az egyetlen aktív zsidó vezető a Szovjetunióban, amikor már mindenki más elmenekült. A

rebbe földalatti intézmények szövényes rendszerét építette ki, mely az egész hatalmas országot behálózta. A rendszer működtetői titokban tartottak kapcsolatot egymással és a rebbéjükkel és egyre többen csatlakoztak hozzájuk. A volt Szovjetunió területén ma működő zsidó intézmények vagy a zsidó élet legkisebb szikrája is közvetlenül a Chábád földalatti mozgalmából ered és elképzelhetetlen az ő önfeláldozó munkájuk nélkül.

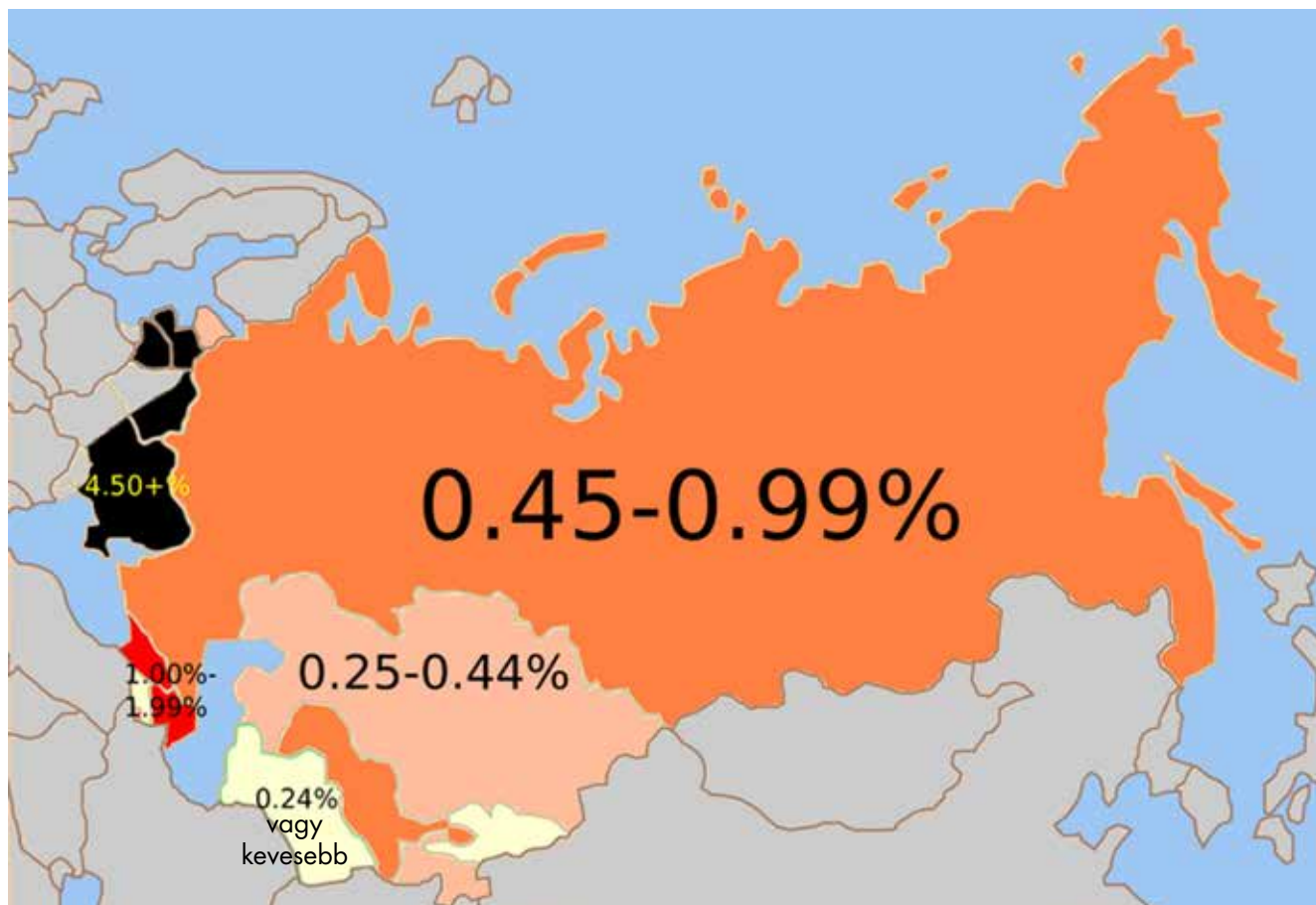
Meg kell említenünk ezzel az időszakkal kapcsolatban a *jevsekcijá* – zsidó szekció fogalmát. A *jevsekcija* a kommunista párt zsidó részlege volt, mely eredetileg azzal a céllal alakult meg, hogy elvigye a kommunista forradalom üzenetét a zsidó tömegekhez. Maga Lenin döntött a létrehozásáról 1918-ban. *Der Emesz* (Az igazság) címmel jiddis nyelvű lapot is fenntartottak. A *jevsekcija* kimondott célja az volt, hogy megszüntesse a zsidó életet, a cionista mozgalmat és a héber kultúrát. A zsidó munkásokat a forrada-

lom szervezeteibe akarta bevonni és el akarta tiporni a zsidóság legcsekélyebb megnyilvánulásait is. A zsidóságot bármilyen módon megélni kívánó – vagy ezzel meggyanúsított – emberek üldözésén kívül a még működő zsidó intézmények is szűrték a szemüket. Számptalan zsinagógát zártak be és alakítottak át profán célra, de felléptek a szekuláris zsidó kultúra képviselői, például színházak és könyvkiadók ellen is. Végül 1929-ben, 11 éves működés után oszlatták fel. Ironikus módon vezetői közül sokan éppen Sztálin antiszemita tisztogatásának váltak áldozataivá.

A REBBE SZÁMŰZETÉSE

1924-ben, egy jeges és sötét moszkvai éjszakán az előző rebbe, Jozsef Jicchák Schneersohn rabbi szövetséget kötött fiatal emberek egy csoportjával. Megesküdtek, hogy a végsőkig kitartanak a zsidóság megőrzése és fenntartása mellett, még ha ezért az életükkel kell is fizetniük. A rebbe vezetésével több száz

Zsidó népesség a Szovjetunióban az 1989-es népszámlálás alapján.

Titkos fábréngen 1983-ban

földalatti zsidó iskolát: chédereket, vagyis alapvető zsidó oktatást nyújtó iskolákat, csakúgy mint jesivákat, azaz felsőfokú zsidó oktatási intézményeket alapítottak és működtettek, rejtett mikvéket (rituális fürdő) tartottak fenn, hogy a vallásos családok betarthassák a házasság tisztaságának törvényeit. E mindenre elszánt emberek, akik között férfiak és nők egyaránt voltak, mindenüket kockára tették azért, hogy megőrizzék a *jiddiskájt*, vagyis a zsidóság szikráját az óriási kiterjedésű ország több száz városában és településén.

A kommunisták üldözték és zaklatták a rebbét és mindazokat, akik vele együttműködtek. A rendszer szeme mindenhol ott volt, cementtel töltötték fel az éppen csak kiásott mikvéket és sortűz elé vagy Szibériába küldték a néhány órával korábban leleplezett tanárt, illetve tanítványait, azok családját és bárkit, aki kapcsolatban állt velük. Magát a rebbét 1927. június 15-én a szovjet hatóságok „ellenforradalmi tevékenységéért” őrizetbe vették és egy leningrádi börtönbe vetették. A legfőbb vád az volt ellene, hogy földalatti zsidó iskolahálózatot tartott fenn, ahol Tórát tanítottak a zsidó gyerekeknek. A bolsevik kormány szemében ez a legsúlyosabb bűnök egyike volt, ezért a bíróság halálos ítéletet szabott ki rá. A büntetést végül – nemzetközi nyomásra – há-

roméves száműzetésre módosították. Koszroma városát jelölték ki a rebbe kényszerlakhelyéül, ahol július 12-én (támuz 12-én) kellett jelentkeznie a helyi rendőrállomáson. Ekkor kapta a hírt, hogy végül minden büntetését elengedték. Bürokratikusság akadályok miatt végül egy nappal később, 13-án szabadulhatott, ezért a hászidok mindkét napot ünnepként tartják számon. A rebbe ezt követően Rigába, az akkor még független Lettországba távozhatott.

A lubavicsi közösségekben azóta minden év támuz 12-én és 13-án tartják a „megváltás ünnepét” (chág hágeulá), melynek során vidám összejöveteleket tartanak, felidézik a rebbe alakját, tanításait, dalait és felelevenítik csodása kiszabadulás történetét. Chábád zsinagógákban ezeken a napokon nem mondják el a bűnbánó táchánun imát, hasonlóan más jeles napokhoz.

REBBE A FÖLDALATTI MOZGALOM ÉLÉN

A fordulat 1950-ben, az áldott emlékű Lubavicsi Rebbe, Menachem Mendel Schneerson rabbi vezetővé válásával érkezett el. A Rebbe számára rendkívüli fontossággal bírt a zsidók sorsa a Szovjetunióban, és nem múlt el nap, hogy a Rebbe ne foglalkozott volna a kérdéssel. Mind testi, mind pedig spirituális hogyanlétük érdekelte, rendszeresen

küldött az országba turistáknak álcázott küldött-házaspárokat, akik reményt és inspirációt vittek a földalatti mozgalomban résztvevőknek. Gyakran igénybe vette izraeli vagy amerikai zsidó diplomaták segítségét is. A titkos küldetéssel érkezők nevek és címek százait memorizálták, hogy rövid tartózkodásuk alatt minél több családhoz juthassanak el, egy kevés kóser élelmiszert vagy néhány könyvet juttatva a helyi zsidóknak. E látogatások mindannyiszor bizonyították a Szovjetunióban rekedt zsidók számára, hogy van, aki a vasfüggönyön túl is érdeklődik irántuk és a lehetőségeihez mérten gondoskodik is róluk. Persze az se volt ritka, hogy a szovjet hatóságok már a belépéskor felfedezték az országba belépni szándékozók kilétét és azonnal visszafordították a számukra kéretlennek minősített látogatókat.

AZ ORVOSPER

Amikor a Rebbe színre lépett, már javában folyt a kommunista hatalom egyik legnagyobb és legátfogóbb zsidóellenes hadművelete, az orvosper. Ennek során több mint 50, többségében zsidó orvost vádoltak meg azzal, hogy Sztálin életére törnek. A per 1948-ban indult és végző felvonása előtt, Sztálin halálával ért véget. A megvádolt orvosok közül sokakat megölték, az események hatására rengeteg zsidó vagy zsidó-

Szovjet rendőrök feloszlatják a refjuznyikok tüntetését a Nemzetközi Ügyek Minisztériuma előtt, 1973. január 10.

nak hitt orvost és házastársukat menesztették munkahelyükről. Egyes feltételezések szerint Sztálin célja az volt, hogy a koholt vádak alapján indított pert követően az egész szovjetunióbeli zsidóságot deportálja, illetve gulágra küldje. Néhány héttel Sztálin 1953 márciusában bekövetkezett halálát követően az új szovjet vezetés bizonyítékok híján ejtette a vádak, és a zsidók így megmenekültek.

AKIKET MARADÁSRA KÉNYSZERÍTETEK

Érdemes megemlíteni egy olyan fogalmat, mely közvetlenül ehhez az időszakhoz kapcsolódott, ez pedig

Yuli Edelstein

nem más, mint a „refuznyik” – visszatartott, vagyis az a zsidó, akinek nem engedélyezték, hogy elhagyja a Szovjetunió területét. A szovjetek gyakran semmiféle indoklást nem adtak arra nézvést, hogy miért tagadták meg a kivándorlói vízumot egy-egy kérvényezőktől, de többnyire – teljesen alaptalanul – állambiztonsági okkal magyarázták ezt. Ezeknek az embereknek azonban nem az volt a legnagyobb problémája, hogy nem hagyhatták el a Szovjetuniót. Attól a pillanattól fogva, hogy refuznyikká váltak, elveszítették az állásukat és nem is kaptak helyette másikat, mivel az állam lehetetlenné tette a munkavállalásukat. A világon sokfelől érkezett hozzá-

juk anyagi támogatás, a kommunista vezetés ennek jelentős részét elfogta és lefoglalta. Bár sokan közülük igen magasan képzettek voltak, a legrosszabb körülményeket kínáló munkákat is el kellett vállalniuk azért, hogy életben maradhas-

Jicchák Kogan rabbi

sanak, illetve hogy ne tartóztassák le őket ingyenélökként, parazitákként, akik semmiféle hasznot nem hajtanak a Szovjetuniónak. Családjaikat zaklatták, időnként minden látható ok nélkül letartóztatták és fogva tartották őket.

A híres refuznyikok között említhetjük az 1948-ban született Nátán Sáránszki izraeli politikust, emberjogi aktivistát és több kötet szerzőjét, aki az 1970-80-as években kilenc évet töltött zsidóságot támogató tevékenysége miatt szovjet börtönökben. Jegyesét, Ávitált titokban, egy barátjuk lakásán vette feleségül, mivel a szovjet hatóságok az esküvőjüket sem engedélyezték. 1986-os szabadulása után Sáránszki rögtön alijázott, vagyis Izraelbe költözött, ahol jelentős politikai karriert futott be, több minisztérium élén is szolgált, volt miniszterelnök-helyettes, 2009 és 2018 között pedig ő állt a Szochnut, a Zsidó Ügynökség élén.

Az 1958-ban született Joel (Juli) Edelstein a legismertebb refuznyikok közé tartozik. 1984 és 1987 között volt letartóztatásban, ő volt a refuznyikok közül az utolsó előtti, akit szabadon engedtek. Szabadulása után feleségével együtt azonnal alijázott, a zsidó államban pedig ő is nagyszerű politikai karriert futott

be, többek között többféle minisztériumot is vezetett és hét éven át töltötte be a Kneszet, az izraeli parlament elnökének tisztjét. „A Rebbe számos követet küldött. Az egyikük hozott egy biztató levelet a Rebbétől, egy másik egy dollárt, melyet a Rebbe küldött, hogy fordítsuk cédákára [adományra], egy harmadik pedig lechájimot [egy kevés alkoholos italt, melyre áldást lehet mondani] is hozott a Rebbéről. A Rebbe megpróbálta meggyőzni őt [Tánját, Edelstein feleségét], hogy adjon fel az éhségstrájkot [melyet férje szabadon engedéséért folytatott], és azt mondta neki, hogy végül minden jóra fordul majd” – emlékezett vissza Edelstein egy interjújában.

Végül nem hagyhatjuk említés nélkül a híres refuznyikok között Jicchák Kogan rabbit, aki a „leningrádi cádik” néven vált ismertté a zsidó világban. Kogan rabbi a földalatti mozgalom egyik legfontosabb mozgatórugója volt, inspirációját pedig közvetlenül a Rebbétől nyerte. Mivel a Szovjetunióban lehetetlen volt kóser húshoz jutni, Kogan rabbi megtanulta a kóser vágás minden fortélyát, és Moszkva, valamint számos más orosz város zsidó lakosságát látta el kóser hússal. Jicchák Kogan ma a moszkvai Bronnaja zsinagóga rabbija.

A FORDULAT IDEJE

Amikor 1989-ben repedések támadtak a kommunizmus és a peresztrojka falán, a Rebbe azonnal küldötteket menesztett a helyszínre, hogy amint lehet, segítsenek a felszínre hozni a földalatti intézményeket. A hetven éven át elnyomott, éppen csak parázsló zsidóság nagy erővel tört a felszínre. A zsidóság fénye zsidók milliói számára mutatott utat, olyanoknak, akik még a „zsidó” szó jelentését sem ismerték. Iskolák, zsinagógák, mikvék, közösségi központok nyíltak és nyílnak meg azóta is, köszönhetően mindazoknak, akik a legembertelenebb körülmények között, saját életük kockáztatásával is vállalták, hogy életben tartják a zsidóságot és a zsidó hagyományokat.

Haszid besúgók és zsidó ügynökök a kommunista világban

A zsidóság történelmét végigkísérték az elpusztítására törekvő külső támadások. Ezekkel párhuzamosan a belső ellenséggel is meg kellett küzdeni: a besúgókkal, az árulóvá lett kitértekkel és a közösségekbe beépülő ügynökökkel. A sztálini Szovjetunióban a zsidó vallási és kulturális életet csak úgy tudták lerombolni, hogy sikerült belső embereket együttműködésre megnyerni, akik beszámoltak mások „vétkeiről”. Később ezt a módszert alkalmazták Magyarországon is. OBERLANDER BÁRUCH ÍRÁSA

A kommunista rendszer egyik fontos alapja, ami lehetővé tette diktatórikus működését, az a besúgók és ügynökök hálózata volt. Ezek az emberek elárulták barátaikat, kollégáikat és gyakran még hitüket is, amikor rendszeresen jelentéseket írtak mindarról, ami az emberek között folyt. Ez belülről rombolta a társadalmat, mert elveszett az emberek bizalma még a legközelebbi barátaikban és sok esetben a vallási vezetőkben is.

A rendszerváltás utáni években folyamatos téma volt itthon, hogyan kell viszonyulni ezekhez az emberekhez. Az is nagy kérdés volt, hogyan ítéljük meg a tetteiket, miből lehet tudni, kit motivált egyszerűen a rosszindulat, kit valamiféle haszonszerzés vagy előrehaladás reménye és mikor mondhatjuk, hogy valaki kényszer hatására cselekedett.

Engem ez a téma mindig is nagyon érdekelt, már az előtt is, hogy Magyarországra költöztünk volna és megtörtént volna a rendszerváltás, mivel lubavicsi körökben – ahogy fogjuk látni – ez mindig is beszédtema volt. Ez az érdeklődés vezetett oda, hogy 2005-ben (Köves Slomóval együtt) egy nagyobb tanulmányt írtam *Ügynökök és besúgók a zsidó jog és etika fényében* címmel, ami megjelent a *Magyar Jogban*¹ és az *Új életben*² is.

BESÚGÓK A HASZIDOK ELLEN

A GPU és később az NKVD éveken keresztül falakba ütközött, amikor a lubavicsi haszidok ellen vették

1956, Lángoló páncéltörő ágyú a Dohány utcai zsinagóga előtt

fel a harcot, mert ők nagyon erősen kitarítottak és nem engedtek sem a nyomásnak, sem a csábításnak, nem voltak hajlandóak besúgónak állni. A helyzet akkor változott meg, amikor 1938-ban egy haszid, akit mindenféle bűncselekmények elkövetése miatt halálra ítélték, alkut kötött: ejtik az ellene felhozott vádakat, ő pedig cserébe jelenteni fog társairól. Ez végül majdnem halálos csapást jelentett a haszid mozgalomra, mivel az áruló működése nyomán nagyon sok vezetőt letartóztattak: egyeseket kivégeztek, másokat pedig Szibériába száműztek, ahonnan soha többet nem tértek vissza, végleg nyomuk veszett³. A leszámolási folyamat akkor lassult le lényegesen, amikor egy haszid kislány véletlenül észrevette, ahogy a besúgót

szoron kívül fogadták az NKVD irodájában, miután felmutatta a piros könyvét. Innentől már tudták a lubavicsi közösségben, hogy kitől kell óvakodni⁴. Később, 1946-ban pedig több száz haszid családnak sikerült hamis lengyel papírokkal elhagynia a Szovjetuniót⁵.

A lubavicsi haszidok között azóta is beszédtema, hogy kik voltak azok a haszidok (mindösszesen kettő ilyen emberről van tudomásom), akik teljesen elkerülték a letartóztatást és a börtönt, és hogyan sikerült ez nekik; ki volt az, aki a letartóztatása után képes volt ellenállni és nem adott ki semmilyen információt a társairól stb.

Több módszer is volt az információk kiadásának elkerülésére. A lubavicsi Rebbe édesapja, Lévi Jichák Schneerson rabbi (1878–1944) pél-

FORRÁS: FORTEPAN

dául együttműködőnek mutatta magát és bőségesen adott ki információt másokról – csak éppen a kihallgatási jegyzőkönyvekből kiderül, hogy kizárólag olyanokról, akik már elhunytak, vagy olyanokról, akiknek sikerült már korábban élve elhagyniuk a Szovjetuniót. Hogy, hogy nem, csak a még élő és a Szovjetunióban tartózkodó emberekről „felejtett el” beszélni⁶...

Ismerünk történetet olyanról, akit megtört a kínzás, és elkezdett másokról vallomást tenni. Azonban amikor ennek jutalmául megengedték neki, hogy pihenjen egy nagyot, aminek köszönhetően sikerült annyira összeszednie magát testileg és lelkileg, hogy megbánta, hogy mások életét veszélyeztette és többet nem vallott másokról – aminek köszönhetően többszörös kínzáson kellett átmennie, de

az már nem törte meg. Amikor kiszabadult a Szovjetunióból, sokan támadták, amiért vallott ellenük, a Rebbe azonban mindig azzal enyhítette a dühöt, hogy elmondta: rögtön másnap megkapta érte a büntetését a kínzás során, úgyhogy ő már egy tiszta lélek...

Szerencsémre nem csak az általam olvasott rengeteg könyvből és újságcikkből tájékozódhattam ezekről az eseményekről, hanem a témában jártas haszidoktól is.

CIONISTA PER SZOVJET MINTÁRA

Nemrégiben kaptam Novák Attilától egy példányt az új könyvéből, melynek címe „Ideológia és önazonosság – Az 1953-as budapesti cionista per”. Több személyes okból is különösen örülök a könyv megjelenésének.

A címben említett per a szovjet orvosper mintájára épült fel. Sztálin ezeken a koholt vádakon keresztül lépett akcióba a többmillió szovjet zsidósággal szemben. A koncepció perben zsidó orvosokat vádoltak azzal, hogy a szovjet vezetés tagjainak életére törtek a Joint és különböző titkosszolgálatok megbízásából. A magyar hatóságok ennek mintájára kezdték meg a fellépést az akkor még létező cionista ifjúsági szervezetek ellen, rendszerellenes tevékenységgel vádolva a vezetőiket. A szervezetek több vezetőségi tagját letartóztatták és kemény kihallgatásnak vetették őket alá.

ISMERETEK ELSŐ KÉZBŐL

A cionista perről sokat hallottam az egyik főszereplőtől, Engländer Tibortól (1932–2012), aki akkoriban a Hásómér Hácáir vezetője volt. 1989. augusztusi érkezésünk után talán Engländer volt az első, aki még abban az évben meghívott, hogy előadás-sorozatot tartsak az általa szervezett Oneg Sábát klubban, ami akkoriban a Bethlen téri zsinagógában működött. Az előadásokra csütörtök estéként került sor, és mivel mi ketten mindig korán érkeztünk, jó fél órát beszélgettünk kettesben. Tibor egy vallásos tokaji családból származott, fiatalon jött föl

Budapestre. Bár voltak kitérők az életében, amikor én megismertem, akkor vallásos zsidónak tartotta magát, minden reggel *tálishan-tfilimben* vett részt a Bethlen téri *minjenben*.

Sokat mesélt a gyökereiről és a hazuról hozott vallásos neveltetéséről, és tőlem érdeklődött a régi szokásokról, hogy jól emlékszik-e erre vagy arra. Tudta, hogy mivel én Amerikában egy magyar közösségben nőttem föl, jól ismerem az itteni szokásokat. Sokat beszélgettünk a szakmai életéről is és a Pszichológiai Intézet tudományos főmunkatársaként végzett munkájáról. Ami azonban a legközelebb állt a szívéhez, amiről legtöbbet mesélt, az az '50-es években végzett cionista tevékenysége volt. Ezen belül is a letartóztatása körüli eseményekről és a perről beszélt a legtöbbet. Nagyjából két éven át zajlottak ezek az órák és az előadás-sorozat befejezése után is tartottam a kapcsolatot Tiborral.

Egyszer, valamikor az utolsó évében, a Peszách előtti napon tudtam meg egy régi izraeli barátjától, hogy beutalták Sopronban egy szanatóriumba, ott tölti az ünnepet, és nincs macesza. Gyorsan összeállítottam neki egy csomagot mindaból, amire az ünnep alatt szüksége lehetett, és taxival elküldtem neki. Nagyon hálás volt a segítségért, és szokás szerint agyondicsérte a lubavicsi mozgalmat és a Rebbe vízióját, amivel a magyar zsidókra is gondot viselt és aminek hasznát ő is élvezhette.

Halála előtt nagyjából egy évvel, amikor hírért vettem, hogy ismét nagyon beteg, azonnal felkerestem az otthonában. Ekkor volt lehetőségem utoljára hosszabban elbeszélgetni vele: hosszú órákon át beszélgettünk, emlékszem, épphogy hazaértem a sábeszi gyertyagyújtásra. Ezen az utolsó találkozásunkon is sokat beszélt a perről és a letartóztatásáról. Ekkor osztotta meg velem a dilemmáját, ami régóta emésztette. Egyesek ugyanis azt mondták neki, hogy a legfontosabb dolga az élete végén leírni a magyarországi cionista mozgalom tevékenységét

és a per történetét, mert ő az egyetlen, aki ezt első kézből hitelesen tudja rögzíteni. Lett is volna kedve erre, azonban úgy érezte, hogy élete fő művét, a Pszichológiai Intézetben végzett kutatásait kellene rendszereznie, lezárnia, összefoglalnia. Végül emellett döntött, mivel orvosként úgy érezte, kötelessége azzal foglalkoznia, amivel még tud segíteni az embereken és nem csak egy – bár igen fontos – történelmi dokumentumot alkot.

A KÖNYV FORRÁSAI

Noha, amint a könyvből⁷ megtudtam, az OSZK Történeti Interjúk Tárában több kazettányi, Engländer Tiborral készült interjú található, mivel ezek sosem jelentek meg írott formában, így aztán teljes mértékig hiánypótlónak nevezhetjük Novák Attila munkáját. Sőt, a mű az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti levéltárában és más levéltárakban fellelhető, eredeti 1953-as iratokat is feldolgozza, köztük kihallgatási jegyzőkönyveket, az állami szervek belső levelezéseit és a bírósági anyagokat, ily módon pontosabb képet ad az eseményekről bármely visszaemlékezésnél. Még annak ellenére is, hogy az eredeti vallomások egy részét megsemmisítették vagy megváltoztatták a per folyamán, ahogy erről a 186. oldalon Novák ír: „Sztálin halála, az orvosper kudarca, Nagy Imre fellépése és az amnesztiarendelet mind-mind hozzájárultak az eredeti koncepció fellazításához és megváltoztatásához. [Engländer szerint] ... azonban nagyon sok vizsgálati anyagot megsemmisítettek...”, ahogy korábban írja⁸: „Azt mondja nekem, hogy, ugye, Engländer, maga tanult magyar nyelvtant, ahová járt, a főiskolán. Igen, tanultam. [Válaszolta Engländer.] Akkor nézzük már át ezeket a jegyzőkönyveket, mert nem szeretném, hogyha lenne benne olyan, amely nem jól van helyesírásilag vagy nyelvtanilag... és a végén azt mondaná, hogy nem is maga mondta. Elkezdik.... és azt mondja, hogy »ez sem kell«, és áthúzza, kidobja...”. A nagy halomnyi jegyzőkönyvnek végül – Englän-

der döbbenetére – csak a töredéke maradt meg”.

A VALLOMÁSOK KICSIKARÁSA

Ahogy várható volt, a vallomások kicsikarásához használt módszerekről nincsen dokumentáció. Például Engländer azt mesélte nekem, hogy az egyik lány, akit letartóztattak közülük, nem volt hajlandó vallomást tenni, amire a falhoz állították és azt mondták, hogy szóljon, ha vallomást akar tenni. Egy ór állt mögötte, akinek meg kellett akadályoznia, hogy elaludjon, vagy akár csak egy pillanatra is becsukja a szemét. A lány 24 órát állt így, mire megtört és könyörgött, hogy vallomást tesz, csak hadd csukja be a szemét egy pár pillanatra. A kínzás annyira megviselte, hogy onnantól élete végéig szívproblémákkal küzdött. A könyvet olvasva⁹ úgy gondolom, Kovácsi Editről lehet szó a történetben. Azonban a dokumentumokból úgy tűnik, mintha már korábban is lett volna gond a szívével. Arra azonban nem emlékszem, hogy Engländer valaha mesélt volna arról, hogy őt hogyan kínozták, vagy megkínozták-e.

VALLÁSI ÉLET RÁKOSI ALATT

A könyv sok részletet tartalmaz, jól követhetően le van írva minden az előzményekről, a cionista ifjúsági szervezetek működéséről, a lehallgatásokról, a letartóztatásokról és a perről. Ezeken túl engem megfo-

gott néhány dolog, ami különösen érdekel. Ilyen például, hogy hogy alakult a vallási élet a korban, ezen belül is a fiatalok hozzáállása a valláshoz a Rákosi-korszak idején.

Erről olvashatunk pl. a 125–126. oldalon: „A szervezetet (ti. Hásomér Hácáir – a szerk.) korábban olyannyira meghatározó vallásellenesség eltűnt abban a korszakban, amikor is a zsidó identitás megélésének egyetlen hivatalosan is engedélyezett színtere a zsinagóga maradt... Erre a helyzetre egyetlen adekvát válasz született: a korábbi idegenkedés, az ideológiai ellentétek háttérbe szorítása, vagyis a hallgatás”. Így kerültek a Bethlen téri zsinagógába a „sómerek”, vagyis a Hásomér Hácáir tagjai, ahol gyűléseiket tartották.

További ismerősre bukkantam a könyvben. Ugyanis szintén a letartóztatottak között volt Menáchem Schmelzer, a nagy hírű New York-i professzor, akit személyesen is jól ismerek és aki segített is nekünk 1996-ban a *Sámuel imája - Zsidó imakönyv* kiadásában, a szülei emlékére. Akkoriban még Schmelzer Kornélként élt Budapesten: „Schmelzer Kornélról írták: 'Mélyen vallásos érzelmű, az ortodox vallás szabályait szigorúan betartja, pl. szombatoként nem jár liften, és pénzt nem vesz a kezébe. Kóser háztartást vezetnek.' Schmelzert a négy elemi elvégzése után beírták a hajdúhadházi, majd az egri jesivába, ám az itt folytatott tanulmányait

Sztálin szobor Budapesten. FORRÁS: FORTEPAN

1950-ben félbehagyta, és visszajött Budapestre, gimnáziumba... 1953 januárjában az ELTE elsőéves hallgatója volt, keleti nyelveket tanult... Schmelzert a Zsidó Gimnáziumban 1951-ben szervezte be a Bnei Aki-vába...¹⁰. „Érdeemes megemlíteni, hogy Schmelzer állítólag visszautasította, hogy a Kazinczy utcai zsinagógában tagokat toborozzon – holott erre Kendi utasította. 'Ezt a szervezést nem hajtottam végre az azal az indokkal, hogy ezek szélsőségesen vallásosak, és a mi szervezünkbe nem lépnek be'¹¹.

BESÚGÓ A CIONISTÁK KÖZÖTT

Érthető, hogy ezt a könyvet olvasva is az árulók témája volt az, ami különösen érdekelt, már csak azért is, mert Engländer sokszor említette, hogy ők a letartóztatásuk előtt tudták, hogy az egyik tag rendszeresen készített beszámolót róluk. Nevet azonban soha nem mondott nekem, így a könyvben nagy érdeklődéssel kerestem további részleteket, ahol már nevesítve van az ügynök: „A beszámoló egyértelműen alátámasztja Engländer és társai erős alapokon nyugvó feltételezését, miszerint a beépített ügynök Kosály György [1933–2009] volt: 'A szervezkedésben egy jól képzett ügynökünk dolgozik, aki a tegnapi nap folyamán véletlen folytán dekonspirálódott. Az ügynök jelentéseit mindenben alátámasztja a ma délelőtti osztályunkra előállított Engländer Tibor vallomása'¹².

Néhány oldallal korábban a „dekonspiráció” részletei is kiderültek: „Néhány nappal később bekövetkezett az az esemény, amelyre a mozgalom tagjai már régóta számítottak, és amely mégis teljesen váratlanul érte őket. Engländer Tibor 1953. január 28-án délután fél öt körül felment Kosály lakására, akinek az asztalán – miközben Kosály kiment egy pohár vízért – egy indigót talált, amely-

re láthatóan le volt gépelve az 'ille-gális' szervezetről szóló egyik (fel) jelentés. A beépített ember, Kosály György a cionista mozgalom vezetőségi tagjaként ekkor már régóta jelenthetett a szervezetről az ÁVH-nak. Engländer első dühében össze-tépte az indigót, és bedobta a papír-kosárba, majd meggondolta magát: kivette, és papírba csomagolta. Meg-mondta Kosálynak, hogy ne jöjjön el az aznapi vezetőségi ülésre...¹³.

A KORTÁRSÁK ÍTÉLETE

Az olvasó biztos nagyon kíváncsi Kosály későbbi életére, azonban furcsa módon sem a könyv végén található négyoldalas fejezetben (*Életutak az ítéletek után* – 179. oldal), sem a könyv más részeiben nem kapunk bővebb információt róla. Azért is nehezen érthető ez, mert a szerző a könyv megjelenése előtt már írt egy cikket Kosályról a *Pesti Srácok* nevű blogoldalra¹⁴.

A korábban említett utolsó beszélgetésünk során Engländer különösen sokat beszélt arról, hogyan ítéli meg ő a besúgókat. Annak ellenére, hogy volt még egy besúgó a társaságban, aki később bukott le, Engländer szemében a fő áruló egyértelműen Kosály volt. Elmesélte, hogy Kosály 1956-ban találkozott velük és bocsánatot kért, azzal

mentetve magát, hogy kényszer hatása alatt cselekedett, nem szabad akaratából (ezt a jelenetet Novák a fent említett cikkben úgy írja le, hogy Kosály térden állva könyörgött bocsánatukért).

Engländerrel tudtam meg, hogy a besúgó fizikusként nagy karriert futott be Amerikában, és különböző egyetemeken tanított. A múltja azonban itt is utolérte, ahogy Engländer Tibor mesélte: „ha megtudtuk, hogy milyen egyetemre vették fel tanítani, akkor írtunk a dékánnak és a tanszékvezetőjének arról, hogy ő ügynök volt itt”. Hangsúlyozta, hogy ez nem bosszúhadjárat volt, hanem szerintük az embernek vállalnia kell a tettei következményét és szembe kell néznie azzal, amit elkövetett.

Utolsó beszélgetésünk során arról is kérdeztem Tibort, mi a véleménye arról, aki a börtönben, a kihallgatások során tett vallomást a társairól. Hezitálás nélkül, mintha várta volna a kérdést, azt mondta, hogy azok ellen a vallomások ellen, amit kihallgatás során tesznek, semmi kifogása nincs, mert nem lehet senkitől elvárni, hogy képes legyen ellenállni a rettenetes kínzásnak – és itt mesélte példának a fent említett Kovácsi Edit történetét. A könyvből¹⁵ kiderül, hogy Tibor pontosan tudta miről beszél, hiszen ő maga is tett vallomást a kihallgatása során. Kosálynak az volt az aljassága – mondta – hogy érdekből árulta el őket és utalt rá, hogy az egyetemi előmenetelét valószínűleg nagyban segítette az árulása.

Nagyon hálás vagyok Novák Attilának a könyv megírásáért, úgy vélem, nagyon fontos és érdekes mű született. Sok érdekességet tudtam meg belőle, és ajánlom a magyar zsidóság történelme iránt érdeklődőknek, hiszen a kommunizmus alatt élő elődeink történetének egy nagyon izgalmas fejezetét tárja elénk¹⁶.

Engländer Tibor. FORRÁS: ENGLÄNDER JÁNOS

¹ 2005. július; ² Megtalálható a *Zsidó jog és etika* című könyvemben is, 1. kötet, Budapest 2021, 7. fejezet; ³ *Toldot Chábád böRuszjá háSzovjetit* 44–45. fejezet; ⁴ Nachum Smárjá Szeszonkin: *Zichromotáj* 217–218. oldal; ⁵ *Toldot Chábád* uo. 115–116. fejezet; Sálom Ber Fridlánd: *Pöilut choce gvulot* 1. kötet; ⁶ *Toldot Lévi Fichák* 2. kötet 482. oldal; ⁷ 200. oldal; ⁸ 136. oldal; ⁹ 143. oldal; ¹⁰ 100–101. oldal; ¹¹ 106. oldal; ¹² 98. oldal; ¹³ 94. oldal; ¹⁴ <https://pestisracok.hu/besugok-es-provokatorok-nem-csupan-gyepes-gilbert-jart-az-avh-nal/>; ¹⁵ Pl. 163. oldal; ¹⁶ A könyv olvasása során néhány apró figyelmetlenség zavart meg engem. Így pl. 183. oldal, 436-os számú lábjegyzetében a héber szöveg megfordult, és balról jobbra jelenik meg. A 25. oldalon 24. lábjegyzetnél szerepel egy utalás, feltehetőleg a Vasvári Pál utcai zsinagógára, ami azonban nem a saroképület, és az imahelyiség nem az első emeleten található. A 110. oldalon hibásan van átírva a *mönáhel* (vezetői) szó – gyakori hiba a magyar szövegeknél a ch szükségtelen használata.

SZÁMŰZVE BUDAPESTRŐL

Interjú DOMBI GÁBORral az '50-es évek kitelepítéseiről

Budapesten az 1950-es években ezreket fosztottak meg helyhiány indokával otthonuktól, majd vidéki – gyakran nem megfelelő infrastruktúrával rendelkező – környezetbe telepítették őket. Erről az időszakról beszélgettünk Dombi Gábor történésszel, aki saját családi története alapján kezdett a témában kutatni. Az erről megjelent könyve online formátumban a NEB oldalán is olvasható.

CSÓKÁSI ANNAMAJA ÍRÁSA

- Hogyan befolyásolta a saját családi vonatkozása a könyvéhez való kutatómunka során? Ön szerint nehezebb-e szembenézni a múlt történéseivel, tragédiáival, amennyiben családi szálak kötnek hozzá?

- Amikor munkatársként vettem részt a Csillagos Házak nevű legendás projektben 2014-ben, azt tapasztaltam, hogy a családi múlt – akár közösségi – feltárása ezreket mozgat meg, akik hajlandók megosztani családi emlékeiket egy nyilvános, jól szerkesztett és látványos weboldalon. Akkor százak fogtak össze azért, hogy megemlékezéseket szervezzenek azokban az épületekben, ahol szüleik, nagyszüleik megélték 1944 nyarát. E kezdeményezésnek a mai napig mintegy 8000 tagja van a Facebookon, s ugyanennyien követik. Ebből az látszik, hogy a családi érintettség erős hajtóerő lehet a múlt feltárásában. Ám természetesen nem tudjuk, hogy az egykori csillagos házak lakói első generációs leszármazottainak mekkora százaléka csatlakozott e projekthez, és azt sem, hogy az összes élő érintett hallott-e a programról. A generációs szempontot azért tartom fontosnak, mert az idő előrehaladtával, az újabb, későbbi nemzedékek belépésével lazulhat a kapcsolat a múlt eseményeihez: a történelem messzeségébe kerülhet, és a személyes viszony és az érdeklődés intenzitása csökkenhet.

Az én hajtóerőm a kíváncsiság volt: édesapám gyermekkori emlékei minimálisak, ellentmondásosak voltak, ami érthető is: a kitelepítés-kor, 1951 nyarán hétéves volt, és az események nagyon gyorsan fordították ki a családot megszokott, VII. kerületi környezetéből. De minél többet kérdeztem erről a korszakról, annál több részlet, apróság bukkant fel az emlékei mélyéből, s örülök annak, hogy még megérhette a könyv megjelenését, amelynek címlapján rollerrel ő látható. Az erzsébetvárosi zsidóság történetének kutatásában a kitelepítés eseményeinek feltárására ki tudja, mikor került volna sor, ha nincs személyes érintettségem. Ugyanezen személyes kötődés miatt vettem részt – szintén apám képviseletében – A vész-korszak árvái című nagyon fontos kötet munkáiban, amit a zsidó árvaházak és gyermekotthonok emlékezetének szenteltek kiváló készítői.

- Egy családtörténeti feltárás során gyakori-e, hogy információkat, tényeket szándékosan elhallgatnak a családilag érintettek?

- Ez összetett kérdés: ki elől, mikor és milyen szituációban? A kérdése – feltételezem – arra a tanulmányra utal, amely 1985-ben a Medvetánc című folyóiratban jelent meg. Hogyan jöttem rá, hogy zsidó vagyok? címmel, Erős Ferenc, Kovács András és Lévai Katalin tollából. Ezen

írás szellemében sokan folytatták annak vizsgálatát, hogy a zsidó családokban milyen módon történt (vagy nem történt) a családi történetek átadása. Úgy vélem, a társadalmi beilleszkedésre 1948 után erősebben törekvő családok esetében alacsonyabb volt a zsidó múlt, a holokauszt emlékének átörökítése, a zsidó hagyományoké pedig minimális vagy semmilyen. De erre sem fogalmazható meg általános tétel, mert a személyes példák minden ilyen feltételezést cáfolhatnak. Arra is találunk példát, hogy Izraelben egy Auschwitz-túlélő a családjának semmilyen emléket, élményt nem adott át, de a halála előtt egy kutatónak mindent részletesen elmesélt. Pszichológusok, öngyógyító csoportok foglalkoztak a traumafeldolgozás elmaradásának következményeivel, de azzal is kell: ha éppen átadásra került a családtörténet borszalma. Nincs két egyforma élettörténet és nincs egyforma örökítés: szellemi, pszichoszomatikus vagy akár öröklött betegségekben megnyilvánuló sem.

A kitelepítésre kerültek esetében ilyenről kevésbé beszélhetünk, hiszen a bűn nélküli büntetés az együtt élő családtagokat közösen sújtotta. De tény, hogy a mai napig előfordul, hogy a kitelepítésre megemlékező helyi eseményekre invitálást néhányan visszautasítják, és

nem szeretnék, hogy nevük olyan listában szerepelne, ami a kitelepítettekről szól, mintha ez egy bélyeget jelentene ma is, mintha a hajdani megbélyegzettség érzése néhányukban a lelkekbe égett volna, kitörölhetetlenül.

- Elegendő kárpótlást jelenthet-e a totalitárius diktatúrák áldozatainak nyugdíjrendezése az ilyen jellegű tragédiák után? Mi lenne történelmi szempontból megfelelő mértékű kárpótlás egy elszenvető számára?

- Ez különösen nehéz kérdés, amire sokaknak több szempontból kellene választ keresnie. Az egyértelmű, hogy a kitelepítettek esetében későn érkező kárpótlás – minimális, szimbolikus összegű nyugdíj-kiegészítés

nyi kárpótlási jegyet – megosztva. (A termőföldek esetében más volt az eljárás.) Tudok olyanról, aki levelet írt az államosított bérházának lakóihoz, felszólítva őket, hogy ne vegyék meg lakásaikat az államtól, mert tulajdonosként visszaköveteli a házat – mindhiába. Talán a 20. század története úgy is felfogható, mint a magyar állam hadviselése saját polgárai ellen, s később ez kiegészült az 1938-ig felhalmozott vagyonok elrablásával és/vagy újraosztásával a fennálló hatalom igényei szerint.

A magyar társadalom így sokszorosan vesztes: talán nincs olyan társadalmi csoport, amely ne kapott volna súlyos ütések, ne szenvedett

dokumentálják a magyar társadalom csoportjait ért atrocitásokat. A NEB által jelent meg két, kiemelten az 1945 utáni magyar zsidó sorsfordulók foglalkozó mű, az 1953-as budapesti cionista per története Ideológia és önazonosság címmel, Novák Attila által, illetve másodikként az én írásom, az Osztályelenségek. Az 1951-es budapesti kitelepítés zsidó áldozatai is. Talán lehetséges immár a tények, események, iratok, életutak feltárása, dokumentálása után kiegészíteni a 20. század ismert magyar történelmét, s megvilágítani azok homályban hagyott részleteit.

- A kitelepítés mindenkire egyformán hatott vallástól és etnikumtól függően, de mik voltak azok az aspektusok, amelyek főleg a zsidókat és zsidó származásúakat érintették?

- Az 1951-ben kitelepített zsidók korábban már átélték az 1938-tól fokozódó társadalmi kirekesztést, jövedelemvesztést, munkaszolgálatot, gettósítást, kínzásokat, rokonaik, családtagjaik tragikus halálát. 1945-ben ők – szó szerint – a halál torkából jöttek vissza, mindannyiuknak voltak halálközeli élményei. A budapesti többségi társadalom tagjai is átélték az ostromot, a bombázásokat, a málenkij robot veszélyeit, ők is látták a holttestekkel borított utcákat, de rájuk nem vadásztak nyilasok, s nem történt meg az állam által szervezett kirablásuk, rabszolgamunkára hajtásuk, elpusztításuk. Az 1951-ben kitelepített zsidók mindegyike elvesztette családja jelentős részét, s egészségük sem volt tökéletes, egzisztenciájukat éppen csak újrakezdték, amikor az államosítások új helyzetet teremtettek, és sokak megélhetését ismét lerombolták. A kitelepített zsidók többszörösen is vesztesek, áldozatok voltak. A kitelepítések szervezői nem voltak tekintettel arra, hogy valaki holokauszt túlélő vagy sem. De a belügyminisztériumhoz benyújtott kérvények hangsúlyozzák ezt a tényt. A kitelepített családfők átlagéletkora 60 év volt, és szinte minden kérelmező jelzi súlyos betegségeit. Ezek jelentős része mindenképpen a ho-

Deutsch Dombi György és Tibor

- az érintettek jelentős részét nem érthette el, hiszen életben még azok vannak, akik az ötvenes években gyermekek voltak. Az ötvenes évek diktatúrája mintegy egymillió embert sújtott különféle büntetésekkel – beleértve a kitelepítést is –, s a későbbi „emberarcú szocializmusnak” is százával voltak üldözöttjei. Az államosítással elvett javakat a szerencsétlen „kárpótlási jegy” programmal gondolták a rendszerváltás utáni jogszabályalkotók jóvá tenni, amely messze nem fedezte azokat az értékeket, amelyeket elvettek a korábbi tulajdonosoktól. Például nagyapám két Király utcai üzletét, árukészletét és két bérházát veszítette el (ezek ma milliárdos értéket jelentenének), és apám és féltestvére közösen kaptak 5 millió forint-

volna el meghurcoltatást, vagyonvesztést. Patetikusan és talán túlzón fogalmazva: 100 év jóvátétele és vagyona hiányzik a magyar társadalomból. Ezt pedig aprópénzzel, nyugdíj-kiegészítéssel kárpótolni elégtelen. Voltak olyan csoportok, akik részesültek ilyenben, mások pedig nem. Talán az életminőség jelentős, látványos, széles körű, osztársadalmi szintű emelkedése lehetne – nagy kérdőjellel – az egyik gyógyír minderre.

Az újabb történész-nemzedékek által megindult az elhallgatott történelem feltárása a terrorcselekmények, ideológiák áldozatainak számbavétele. Korábban a Társadalmi Konfliktusok Kutatóközpontja, napjainkban a Clio Intézet, a Nemzeti Emlékezet Bizottsága (NEB)

lokaszt számlájára írható. S ezért – aki csak tehetett – kérvényezte, hogy egy, a zsidó hitközség által fenntartott vidéki szociális intézménybe kerüljön, amelyek – a Magyar Izraeliták Országos Képviseletének elnöke, aki 1944/45-ben zsidó tanács utolsó elnöke volt, Stöckler Lajos utasítására – gondolkodás nélkül be is fogadták a kitelepített időseket. A kitelepített zsidók túlnyomó többsége neológ volt, hiszen inkább ők értek el olyan társadalmi-gazdasági pozíciókat, amelyeket a kommunista vezetés az osztályellenség kategóriájába sorolt. Mindössze 13 kitelepített orthodox zsidó családot tartott számon a Budapesti Autonóm Orthodox Izraelita Hitközség, de e családok között mindössze kettő volt, akik jövedelmük alapján 1948 előtt a középosztályba sorolhatók voltak. A többiek szegény, kis jövedelmű emberek voltak, míg más éppen politikai okok miatt (cionizmus) került a rendszer ellenségeinek listájára. Az orthodoxok, de a vallásos neológok számára is alapvető problémát jelentett a kóser ételkészítés, a vallásgyakorlás feltételeinek hiánya. Erre csak akkor volt gyógyír, ha olyan településre kerültek, ahol volt zsidó közösség vagy éppen rokonok, ismerősök (ritkább esetben a budapesti izraeli követség) révén jutottak kóser ételkészítési lehetőségekhez. Minimális visszaemlékezés tárgyalja ezt a kérdést, a legszeleesebb

körben Királyhegyi Pál Első kétszáz évem című regénye ismert.

- Hogyan kezelte a nemzetközi sajtó a kitelepítéseket? Jelentek-e meg tiltakozások?

- Nemcsak a sajtóban jelentek meg tiltakozások, de nagygyűlések, tüntetések is voltak a magyar kitelepítés – ahogy a külhoni sajtóban írták: deportáció – ellen Izraelben, az Egyesült Államokban, Argentínában. Az Egyesült Királyságban hosszú parlamenti vita zajlott arról, miképp lenne lehetséges megbüntetni Magyarországot az emberiség elleni bűncselekményért, és az Egyesült Államok elnöke, Harry S. Truman elnöki deklarációban ítélte el az itthoni eseményeket. Izrael felajánlotta, hogy befogadja a zsidó kitelepítetteket – akik közül többen már korábbról rendelkeztek érvényes kivándorló útlevelemmel, de a hatóságok még nem engedték ki őket az országból. Ausztrália pedig felajánlotta, hogy minden kitelepítettet befogad. Talán nem lenne érdektelen mélyebben vizsgálni Ausztrália és a magyarok kapcsolatát, hiszen 1956-ban is sok menekült választotta új hazájának e kontinensnyi országot, többek között az 1953-ban bebörtönzött Stöckler Lajos is.

A magyar hatóságok azzal fenyegették meg a tiltakozó, és kormányzati beavatkozást sürgető izraeli magyarokat, az azok – akkor még – befolyásos szervezetét, hogy teljesen leállítják a Magyarországról történő kivándorlást, s a kiengedni ígért 3000 főnek sem engedik átlépni a határt. Az izraeli hangok ezért lecsendesedtek. Egy államtitkár Budapestre érkezett a kivándorlás folytatása végett, így a már kivándorlóútlevelemmel rendelkezők fokozatosan elhagyhatták az országot – a többi kitelepített zsidó nem.

Mindeközben a magyar közvélemény csak a sorok között olvasva értesülhetett a nemzetközi felháborodásról, ugyanis az Szabad Nép újságírói válaszoltak az olvasók által nem ismert „nyugati támadásokra”. A hazai sajtó azonban alig adott hírt a kitelepítésekről, ugyanis a kitelepítettek mellett ezek álltak ki,

levélben, személyesen, igazolásokat gyártva. A hatalom számára egyértelmű volt, hogy helyesebb, ha ezt a témát nem erőltetik a sajtóban: hét évvel a deportálás után a lakosság nem tapsolt az erkölcsstelenségnek.

- Talált-e gyűjtőmunkája során olyan történeteket, amelyek teljesen ellentmondásosak? Volt-e olyan eset, amikor nem tudott a végre jární egy ügy történetének a hiányzó adatok miatt?

- Igen is és nem is. A kitelepítés történetének kutatásában Palasik Mária, Hantó Zsuzsa és Gyarmati György által rendelkezünk szélesebb képpel, de a társadalmi csoportokra vonatkozó részletes elemzések, a kitelepítés mindennapjairól beszámoló esettörténetek terén csupán részeredményeket tudunk felmutatni. Mintegy 13 ezer ember adatát kellene részletekbe menően feldolgozni, és a névlistákból is hiányoznak néhányan. A kutatás közben én is kaptam telefonokat, hogy nézzek utána családoknak, és voltak olyanok, akikről nem szerepelt adat az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában, noha elszenvedték a kitelepítést. Talán nem jelentéktelen eredmény, hogy sikerült az erzsébetvárosi zsidó családok adatainak első szintjét feldolgozni, és esettanulmányokban olyanok történetét közreadni, akik különböző szempontból érdekesek lehetnek az olvasók számára. Vannak olyan települések, ahol egy-egy lelkes helyi lakos, nyugdíjas értelmiségi vagy pedagógus, múzeumigazgató kezdeményezésére komoly gyűjtések, kutatások indultak, könyvet jelentettek meg és a kitelepítettek az önkormányzat által szervezett rendezvényekre járnak vissza. Minden bizonnyal így lehet teljes a kutatás: a levéltári anyagok, a helyi emlékek és a családok személyes hagyatéka hármasából készülhet el az összkép. Még sokéves munka vár a kitelepítettek történetét kutatókra és azokra, akik a kitelepítést elrendelő belügyi káderek, tisztek személyét nyomozzák. S talán ez a nehezebb feladat.

Az interjú eredetileg a neokohn internetes portálon jelent meg.

Nőnek-e aranyrögök „Tokaj szőlővesszein”?

TOKAJI BOR A ZSIDÓ MESTEREK TÖRTÉNETEIBEN

Az ősz a szüret ideje, így ebben a hónapban a szőlők és a zsidóság témájával fogunk foglalkozni – mégpedig egy egészen szokatlan aspektusból. A zsidó hagyomány ugyanis megőrizte egy régi magyar legenda nyomait – ennek nyomán arra keressük a választ, valóban termett-e valaha aranyszőlő Tokajban. OBERLANDER BÁRUCH RABBI ÍRÁSA

ARANYAT TERMŐ FÁK

A Talmud egyik történetében szerepel¹, hogy amikor Salamon király felépítette a jeruzsálemi Szentélyt, akkor többféle aranyfát ültetett, amelyeken aranygyümölcsök termettek. Amikor fújt a szél, ezek lehullottak, a kohénok összegyűjtötték, és ebből az aranyból éltek. Amikor azonban bálványimádó népek törtek a Szentélybe, ezek a fák elszáradtak, és majd csak akkor fogja őket visszaadni az Örökkévaló, amikor elérkezik a megváltás és a Szentély újjáépül.

Jáákov Emden rabbi [1698–1776] (akinek apja, Cvi Áskenázi [1656–1718] amszterdami rabbi Budán nevelkedett és magyarul beszélt²) a Talmudhoz írt jegyzetében³ azt írta: „egy kicsit ehhez a csodálatos dologhoz hasonló létezik Tokaj vidékén: időnként találnak aranybogyókat a szőlőszemekben, ami ott nő és még aranyszálak is nőnek rajtuk kívülről. Ezt mondták nekem nagy emberek, megbízhatóak, akik a saját szemükkel látták”.

AZ ARANYSZŐLŐ LEGENDÁJA

Amikor ezt a bár micvám után először olvastam, akkor arra gondoltam, hogy ez talán csak egy félreértés, és esetleg azt mondták neki, hogy a tokaji szőlő aranyat ér. Azonban szerkesztőm, Steiner Zsófia felhívta rá a figyelmemet, hogy az aranyszőlő legendája valamikor meglehetősen közismert volt. Elsőként Galeotto Marzio (1427–1497 körül), Mátyás király krónikása

tett említést a királynak írt beszámolójában a legendáról: „[Tokajban] ugyanis arany terem vessző alakjában, hasonló a spárgához, néha meg a szőlőtöke körül tekergődött kacs formájára...”⁴. Born Ignác bányász 1774-ben kiadott úti beszámolójában is megemlíti a legendát, szerinte az a szőlőben talált arany valójában gyanta, az aranydrótok pedig a földből kerültek a szőlővenyigékre, és megemlíti, hogy Mária Terézia a bécsi udvari ásványgyűjteménybe is beszerzett egy ilyen tokaji aranyat.⁵

SALAMON KIRÁLY ARANYFÁI

Érdekes, hogy Ránénu Áser (a RAS, 1250–1327) azt írja a kommentárjában⁶ a Jeruzsálemi Talmud nevében, hogy Salamon ültette ezeket a fákat „bölcességében”⁷. De a fent idézett Babilóniai Talmud⁸ felsorolja ezt a különböző állandó csodák között, amik a Szentélyben történtek, ezzel pedig egyértelműen kizárja a jeruzsálemi aranyfák természetes voltát.

A rabbinikus irodalom is ezt fogadja el annak a kérdésnek válaszként, hogy hogyan ültethetett fát Salamon, amikor ez meg van tiltva⁹. Mivel ezek nem természetes fák voltak, nem volt tilos őket elültetni¹⁰

AKI MÁR EGYSZER IVOTT MAGYAR BORT...

A fentiekén kívül a tokaji bor zsidó vonatkozásairól több helyen is szó esik a rabbinikus irodalomban¹¹. Ezek közül két olyan történetet emelnék ki, melyeknek, bár

Magyarországtól nagyon távol játszódnak, központi elemük mégis a jóféle tokaji bor.

Az első történet egy példázat a breszlavi Náchmán rabbitól (1772–1810), aki a haszidizmus megalapítójának, a Báál Sém Tovnak (1698–1760) a dédunokája volt.

rovictert [rossz minőségű román borokat] és azt fogják nekik mondani, hogy ez a finom, őrzött bor. De a haszidokat nem fogják tudni becsapni, mert mi már megkóstoltuk a minőségi bort¹². Vagyis azért kell már most foglalkoznunk a kabbalisztikus és haszid tanításokkal,

„Egyszer egy kereskedő utazott finom, jó magyar borral. Egyszer csak odafordul hozzá inasa és a kocsisa: »itt utazunk ezen az úton ezzel a borral és sokat szenvedünk. Engedje meg, hogy egy kicsit megkóstoljuk ezt a bort!« És adott nekik, hogy kóstolják meg ezt a finom bort. Pár nap múlva történt, hogy az inas egy kisvárosban leült másokkal borozgatni. [A többiek] Ittak és nagyon dicsérték a bort, mondván, ez magyar bor. Az inas kérte, hogy adjanak neki is, hogy megkóstolja. Adtak neki, mire azt mondta, ő tudja, hogy ez egyáltalán nem egy minőségi magyar bor. Ők pedig rákiabáltak és elkezdték lökdösni. Azt mondta: én pedig tudom, hogy ez egyáltalán nem magyar bor, mert én egy nagy kereskedőnél voltam és így tovább [elmondta a történetét], de nem vették a többiek komolyan. És azt mondta [rabbi Náchmán], de a jövőben, amikor eljön majd a Másiách, akkor majd fogják tudni. Akkor fognak majd osztani az »őrzött borból« [a kabbala szerint ez utalás a különleges misztikus tanításokra], akkor másokat ugyan becsaphatnak és adhatnak nekik volichsen szt-

hogy mindig értékelni tudjuk annak igazi értékét, és ne érjük be kevesebbel. Ez a történet mind a mai napig népszerű Náchmán rabbi követői, a breszlavi haszidok között, gyakran lehet látni-hallani, amint breszlavi haszidok azt éneklék, hogy „Ittunk magyar bort, nem lehet becsapni minket!”.

ÜNNEPLÉS TOKAJI BORRAL

Második történetünket a Lubavicsi Rebbe, Menáchem Mendel Schneerson rabbi (1902–1994) jegyezte fel a naplójába¹³, amelybe a '30-as években gyűjtötte azokat a haszid történeteket, amelyeket apósa, Joszef Jichák Schneerson rabbitól hallott. Ebben van egy rövid történet az ötödik rebbe Sálom Dovber Schneerson rabbi (1860–1920) elbeszélése nyomán. „1878-ban, amikor a negyedik Lubavicsi Rebbe, Smuel rabbi [1834–1882] befejezte a nagy Vökáchá című haszid filozófiáról szóló művét, akkor odahívott engem magához, és megkérte a sámeszát, hogy hozzon tokaji bort, és azt mondta »csukd be az ajtót és gyere, ünnepeljünk, én és te«”.

¹ Jomá 39b.; ² Fia tanúsága szerint, *Mögilat széfer* 16. oldal végén.; ³ Uo. 21b., lásd még *Igeret bikoret* 51. oldalon.; ⁴ Mátyás király jeles, bölcs és elmes mondásairól és tetteiről, XXVII; ⁵ lásd: Dr. Koch Sándor: A magyar ásványtan története, Budapest, 1952, 13. oldal; lásd még a talmudi kommentárok uo.: MáHáRSÁ – Chidusé ágádot, Ben Jehojádá, Jálkut Hámöiri; Sinai folyóirat 39. évfolyam 471. szám 282–286. oldal; ⁶ Tamid 29a. az oldal alján; ⁷ lásd még *Or hájásár* uo.; ⁸ uo. 21b.; ⁹ *5Mózes* 16:21.; ¹⁰ *Lóhorot Nátán* resposum 2. kötet 33:3.; ¹¹ *Mésiv dvárom* resposum JD 103. fejezet; *Zichronot Reb Dov miBolichov* 38–39. oldal; *Köéc sátul* 435. oldal; *Jiszmach Jiszráél* folyóirat 10. szám 31. oldal; *Pöer mesulam* 38. oldal; ¹² *Chájé MáHáRán* 260. fejezet; ¹³ *Torát Menáchem – Rösímát hájomán* 258. oldal.

Az 1919-es év abszolút vesztese A VÖRÖSTERROR ZSIDÓ ÁLDOZATAINAK EMLÉKÉRE

Az 1919-es Tanácsköztársaságot sajnos a mai napig sokan a képzeletbeli zsidó bűnök közé sorolják. Teszik ezt, mert az akkori vezetők jelentős része zsidó származású volt. De ne feledjük, ahogy akkor a hitközség fogalmazott: „minden egyes zsidó származású kommunistával szemben legalább ezer zsidó vallású magyar honpolgár állt”. Szinte semmilyen szó nem esik arról, hogy a haza valódi zsidó közössége pont ugyanannyit, vagy talán – a rágalmak miatt – még többet szenvedett ekkor, arról nem is beszélve, hogy a vörösterroret követő fehérterror is elsősorban őket mint ártatlan közösséget sújtotta. A Judapest anno rovat keretein belül a vörösterroret zsidó áldozatainak igyekszünk emléket állítani. CSEH VIKTOR ÍRÁSA

ZSIDÓ SZÁRMAZÁSÚAK A TANÁCSKÖZTÁRSASÁGBAN

Magyarországon 1919. március 21-én kikiáltották a Tanácsköztársaságot. A forradalmi kormányzótanács elnöke a kiskunhalasi református családból származó Garbai Sándor (1879–1947) lett, azonban a tényleges hatalom egy erdélyi faluban, Lelén, egy kitért izraelita családba született Kun Béla (szül.: Kohn, 1886–1938) külügyi és hadügyi népbiztos kezében összpontosult.

Tényként megállapítható, hogy a kormányzótanácsban és a népbiztosok között felülreprezentált arányban voltak zsidó származású emberek, a 45 vezetői pozíció közül 31-et töltöttek be.¹ Megdöbbenő az arány, azonban mindennél fontosabb hangsúlyozni, hogy többsé-

gük a zsidó vallásból kitért, sokszor olyan családba született, ahol már a szülők sem gyakorolták ősök vallását, vagy ha az illető formálisan nem is tért ki a hitközség kötelékéből, vallását nem gyakorolta. Azt is tényként kell kezelnünk, hogy ezek az emberek nemcsak a törvényektől, de még az egyetemesnek tekinthető kőtáblákba vésett tűzparancsolattól is elszakadtak. S utóbbi nyilvánvalóan igaz volt a korszak inkriminált keresztény politikusaikra is.

RÖGTÖNÍTÉLŐ TÖRVÉNYSZÉK

A kormányzótanács április 21-én elsősorban az ellenforradalmi mozgalmak elfojtására felállította a „Frontmögötti Bizottságokat”, melynek parancsnokává – a zsidó származású – Szamuely Tibort (1890–1919) nevezték ki, azonban az ártalmatlannak tetsző bizottságba „elfelejtettek” tagokat ültetni, s szabályokat írni, hatásköröket adni, így aztán Szamuely egymaga dönthetett mindenben. Ezt a nem kis hibát – a szintén zsidó származású – Böhm Vilmos (1880–1949) hadügyi biztos is leszögezte könyvében, aki egyébként a kontrollálatlan események idejében is aggodalmát fejezte ki. Ahogy az 1947-ben megjelent emlékiratában áll:

„[...] Szamuely csapatai sok felesleges, a forradalomnak csak ártó és semmit nem használó kegyetlenkedést követtek el. [...] az ellenforradalom leverése után átengedte a teret a vérgőzöktől és a harcokban felhevült, társaik el-

este miatt gyűlölettől és haragtól eltelt katonáinak, akik rendszerint rögtön a harc után, minden formáság mellőzésével ítélkeztek emberek élete fölött. Ez sok esetben súlyos, megbocsáthatatlan igazságtalanságokra vezetett.”²

A Tanácsköztársaság bukása után pedig hamarosan napvilágot is láttak az 1919 tavaszi vérengzések, melyeknek csak a zsidókat érintő részei vaskos könyvet töltenének meg.

A GYLKOS „VÖRÖS HARANGOZÓ”

Szolnokon 1919 húsvét hétfőjén több tucatnyi embert börtönöztek be, közöttük számos zsidót is, akiket május 1-jén a fehérek szabadítottak ki a törvényszéki fogházból. A következő két napon a fehér gárdistái – mintegy 390 ember, közöttük több tucatnyi zsidó – fegyveres ellenforradalmat szerveztek a Tisza-parti városban, de Szamuely vonata közeledtének hírére a legtöbben elmenekültek, az ő szerencsésükre, mert aztán az akciót a vörösök véresen megtorolták az ott maradottakon.

A 42 éves Oesterreicher Nándor szesznyagkereskedő Baross utcai háza előtt gépfegyvert találtak, mire ráfogták, hogy ő lőtt a vörösökre. Házába betörtek, majd a családot kihurcolták az utcára, ahol a kereskedőt felesége és két kisebb gyermeke szeme láttára megcsonkították és kivégezték. Levágták a könyörgésre font kezéről az ujjait, illetve fülét és orrát, majd halálra szurkálták. Ki akarták végezni a 11 és 13 éves fiait is, de végül „csupán” megverték a sokkos állapotban lévő gyermekeket.³ A zsidó és nem-zsidó emberek kivégzése pedig tovább folytatódott.

A zavaros órákban tucatnyi ellenforradalmár kiléte vált bizonytalaná, többek között az izraelita vallású Mellinger Izidor kereskedőé, aki szintén részt vett a fegyveres ellenállásban. A kereskedő kilétét fia, Mellinger Endre (helyenként Ede, s tévesen mint Ernő szerepel) próbálta meg kideríteni, ezért május 4-én délután megjelent Szamuely bázisán, ahol állítólag a következő párbeszéd zajlott le:

- „– Hová tetted az apámat, te gazember?
- Vond vissza a szavadat, különben véged van! – felelte Szamuely.
- Nem vonok vissza semmit – kiáltotta a fiú –, gazember, gyilkos vagy!
- Vigyétek el és végezzetek vele!”⁴

Egy másik helyen úgy olvashatjuk, hogy a 16 éves tanuló Szamuelyt „gyilkosnak, megátalkodott és Istentől elrugaskodott fenevadnak” nevezte.⁵

Mellinger Endrét másnap reggel holtan találták a református temető melletti árokban. „Bűne” tehát mindösszesen annyi volt, hogy számon kérte apja hollétét, akiről nem tudta, hogy többedmagával sikerült Szegedre menekülnie. Bár meglehetősen ritka, hogy az 1919-es vörös- vagy fehér-

terror gyilkosait bíróság elé citálták volna, mégis, tíz évvel a fiatal Mellinger árokba lövése után az ő egyik gyilkosát sikerült elítélni.

1929. szeptember 5-én Szabó Imre református presbitériumi tag jelent meg a szolnoki királyi ügyészségen, hogy elmondja, tudomására jutott, hogy Farkas János, a református egyház harangozója végezte ki a Mellinger fiút. Szabó úgy tudta meg az egészet, hogy Farkas feleségéről rossz hírek terjedtek a városban, mire felszólították a harangozót, hogy váljon el nejétől, azonban erre Farkas kijelentette, hogy nem teheti, mert „lelkiismeretét nagy bűn terheli és erről tud a felesége is”.⁶

A harangozó bevallotta szörnyű tettét, igaz, a bíróságon először igyekezett ferdíteni a vallomását. Elmondása alapján az ominózus napon hazafelé tartott, amikor vörös katonák megállították, s felszólították, hogy kövesse őket, majd fegyvert adtak a kezébe, s parancsba adták, hogy a temetőárokban térdeplő harmadik embert, a Mellinger fiút ő löje le. Először azt mondta, hogy ő csupán a földbe lőtt, s egy tiszt végezte ki a fiút, majd bevallotta, hogy valójában vállon lőtte a fiút.⁷

Farkas tehát elismerte, hogy lőtt, s talált is. A szerencsétlen Mellinger fiút egyébként három hónappal erőszakos halála után exhumálták, s testén összesen öt golyónyomot számoltak össze, egyet a fején, négyet pedig a felsőtestén. A bíróság egyedüli kérdése a gyilkosságban való részvétel milyensége maradt, mert az akkor fűtőként dolgozó Farkas kitartott az alábbiak mellett:

„Nem érzem magam bűnösnek, mert nem önszántamból mentem a bajba. Kényszerítettek, hogy fegyvert fogjak. Hogy ki, azt nem tudom. Mentem a fűtőházból a város felé, amikor utam a temető mellett vezetett el, három-négy vörös katonával talákoztam. [...] Nem akartam elfogadni a fegyvert, de fenyegettek, hogy a forradalmi törvényszék elé állítanak és agyonlőnek. Erre átvettem a fegyvert.”⁸

Na most ezzel ellentétben, Konstantin Vazulnak, aki egy nyugalma-

A szolnoki zsinagógába nem jártak kommunisták:

FORRÁS: FMILEV

zott állomási előjáró volt, és végignézte a kivégzést, ez szerepelt a vallomásában:

„Tanúvallomásában elmondta, hogy Farkast nem ismerte, az ő szerepére nem tud felvilágosítást adni. Elmondotta, hogy amikor a kivégzendőket a temető árkába felállították, kevésnek bizonyult a jelenlévő vörös katona, amire a vörösök parancsnoka a megjelentekhez fordult és kérte őket, hogy önként jelentkezzenek a kivégzéshez. Először senki nem jelentkezett. »Hát ez a hazafiság?« – kiáltotta a parancsnok. – »Senki sem jelentkezik, amikor a burzsujt kell kivégezni?« Erre harmincan vagy negyvenen is jelentkeztek, sokkal többen, mint amennyire szükség volt.”⁹

Ha tehát hóhérokból akadt még több is, mint amennyire szükség lett volna, akkor miért éppen Farkast kényszerítették volna ölésre? Ezt már valószínűleg soha nem tudjuk meg. A bíróság végül is 3 év fegyházra ítélte a harangozót. – „Nyomatékos enyhítő körülményt látott a bíróság abban, hogy 11 év telt el a gyilkosság óta és tíz éven át a bűnbánat súlyos büntetés volt a vádlottnak.” Farkas elfogadta az ítéletet.

A szolnoki véres eseményekhez, amiben 11 zsidót öltek meg, megjegyzésként: a szolnoki öttagú direktóriumnak zsidó tagja nem volt, a 80 tagú munkástanácsból pedig mindösszesen hárman voltak zsidók.¹⁰

A FŐVÁROSI TESSÉK-LÁSSÉK FELELŐSSÉGRE VONÁS

A vörösterror vérengzése Budapesten valószínűleg a nagyobb rendőri készütség miatt nem fajult el a vidéki méretekig, azonban a fékevesztett vörös csőcselék itt is oltott ki emberéleteket, közöttük több zsidóét is.

Dr. Vándor Róbert ügyvéd és felesége Teréz körút 3. szám alatti háromszobás lakásába három vörös katonát telepítettek be, mondván, burzsujt nem illet ekkora lakás. Május 2-án éjjel pakolás hangjára riadtak, hogy a hozzájuk telepített katonák éppen kirámolják a lakásukat, viszik a szebb bútorokat, szőnyegeket... Vándor doktor közönséges rablást kiáltott, s rendőrt akart hívni, Vincze Lajos azonban két lövéssel szabad utat biztosított maguknak. A házaspár holtan rogyott össze.¹¹ A szomszédok feljelentést tettek, s egyre nagyobb közfelháborodást keltett az esett, mire a gyilkost végül az Ország-ház téren kivégezték, ahogy ezt *A Magyar Detektív*, a M. Kir. Államrendőrség Detektívegyesület Nyugdíjptótló és Segélyező Egyesületének hivatalos lapja kommentálta: „Ez volt a budapesti forradalmi törvényszék egyedüli igazságos ítélete, mert a maguk fajtájú gyilkos kommunistát ölették meg.”¹²

A CENZÚRÁZOTT, MAJD BETILTOTT ZSIDÓ SAJTÓ

Az *Egyenlőség* fejlécében mint „a magyar zsidóság politikai hetilapja” aposztrófálta magát, alatta pedig büszkén hirdette két fő szerkesztőjének, Szabolcsi Miksa (1857–1915) és fia, dr. Szabolcsi Lajos (1889–1943) nevét. Ehhez képest a lap 1919. március 29-ei összevont számának fejlécében érdekes változtatásra figyelhetünk fel, hogy a fenti adatok helyét az alábbi rövid cím vette át: „zsidó hetilap”.¹³ A változtatás mögött politikai ok sejthető, melyet minden kétséget kizáró módon meg is válaszolt az 1919. szeptember 11-én újból – a megszokott módon – megjelenő *Egyenlőség* főszerkesztője

„Az *Egyenlőség* március 29-ikén, április 5-ikén és április 12-ikén megjelent számaiért, melyek a proletár-diktatúra idején, a terror nyomása alatt láttak napvilágot s amely számokról szerkesztői jegyzésem is hiányzik, semmiféle felelősséget nem vállalok.

Szamuely Tibor április 12-ikén a kezünkől már három héttel azelőtt kiragadott *Egyenlőséget* is betiltotta, azzal a megjegyzéssel, hogy meg fogja szüntetni a zsidó vallást és a zsidó egyházat.”¹⁴

A ZSIDÓ KÖZÖSSÉG ELHATÁROLÓDIK A TANÁCSKÖZTÁRSASÁGTÓL

Magyarország legnagyobb zsidó közössége, a Pesti Izraelita Hitközség vezetése, amennyire azt a cenzúra és a 133 napos rémuralom engedte, a leg-

Andrássy Gyula szobra fölé épített „Munka Háza” című 1919. május 1-jei díszlet

messzemenőbb mértékig szintén elhatárolódott a Tanácsköztársaság ideológiájától, s azok hirdetőitől, vezető gyilkosaitól. A neológ hitközség Székely Ferenc (1885–1936) elnöklete alatt 1919. augusztus 28-án egy hat pontból álló nyilatkozatot fogadott el,¹⁵ melynek érdemes szó szerint megismerni legalább az első, harmadik és negyedik pontját:

1. pont: „A Hitközség a maga és az egész magyar zsidóság nevében végtelen örömeinek ad kifejezést afölött, hogy az úgynevezett Proletárdiktatúra esztelen és erőszakos kormányzati rendszere, mely minden hitközséget és generációk munkájával és áldozatkészségével felépített gyönyörű intézményeit végpusztulással fenyegette – saját bűnében összeomlott.”

3. pont: „A Hitközség ennél fogva fájdalommal és egyúttal megbotránkozással állapítja meg, hogy a kommunista uralom vezérkarában és táborában nagy számmal voltak zsidó származású emberek, akik majdnem kivétel nélkül már előbb váltak hűlenné vallásukhoz, mint később hazájukhoz. Miután pedig ezeknek a

A Borsszem Jankó egy 1919-es karikatúrája a következő aláírással: Haynau (Szamuely Tiborhoz): Tessék, fiatalember, foglalja el a helyemet. Maga méltóbb rá, mert még nálam is több magyar akasztott föl.

szereplése lelkiismeretlen és gonosz emberek által arra használtatik föl, hogy a magyar zsidóságot a kommunizmussal azonosítsa, a Hitközség konstatálni kívánja, hogy minden egyes zsidó származású kommunistával szemben legalább ezer zsidó vallású magyar honpolgár áll, aki békében és háborúban híven állott a magyar hazához és nemzetéhez és aki a proletárdiktatúrára gyászos korszakában más vallású polgártársaival együtt túrt és szenvedett és a kommunizmus erkölceitől épp oly távol állott, mint bárki más.”

4. pont: „A Hitközség úgy a zsidó vallás szent hagyományaiból, valamint saját erkölcsi érzéséből ki-

indulva megtagad minden szolidaritást azokkal, akik akár a bolsevizmus propagandájában, akár annak gonosztetteiben aktív részt vettek és

azokat mint a haza és a vallás ellenégeit – amennyiben még a zsidó felekezethez tartoznának, – annak közösségéből kirekeszti.”

A VÖRÖSTERROR ZSIDÓ ÁLDOZATAINAK EMLÉKÉRE

A kommun vértanúinak névsorát dr. Váry Albert (1875–1953) korona-ügyészhelyettese gyűjtötte össze. Az 590 áldozat nevét és a tragikus halálát túlnyomórészt bírói ítéletek tényei alapján írta meg. Az áldozatok száma, ahogy ezt a szerző előszavában maga is megjegyzi, a felsoroltakénál akár még néhány százal is több lehet.¹⁶ Mivel az *Egyenlőség* szerkesztője is igyekezett az áldozatok neveit összegyűjteni, meghökkenve tapasztalta, hogy míg nekik korábban 29 izraelita áldozatról volt tudomásuk, addig a könyvben 39 szerepel (a kiadványban egyébként tévesen szerepel, hogy a kalocsai Kálmán József katolikus lett volna, hiszen még az ottani hitközség elnöke is volt).¹⁷ A zsidó mártírok sorát 1923-ban az *Egyenlőség* szerkesztői további öt névvel egészítették ki,¹⁸ melyet az alábbiakban több mint száz év után – ábécésorrendben – újra közlünk:

Adler Miksa (Mezőtúr), Ausländer Sámuel (Nyírbakta), Berger Albert (Szolnok), Blum Ferenc (Budapest), Ehrlich István (Szolnok), Elkán Gyula (Dunapataj), dr. Engel Sándor (Szolnok), Friedländer Miksa (Karcag), Glaser Ferenc (Csorna), Grosz Vilmos (Dunapataj), Gunst Sándor (Szolnok), Hajdu Aladár (Hatvan), Havas Henrik (Hódmezővásárhely), Kálmán József (Kalocsa), dr. Klein Béla (Miskolc), Klein Vilmos (Dunapataj), Kovács Gyula (Pécel), Krammer Ignác (Győr), Lederer Ferenc (Kőhidgyarmat, ma: Kamenný Most, Szlovákia), Lederer Pál (Pusztakengyel), Lefkovits Bernát (Miskolc), Lówy Sándor (Nagyvárad, ma: Oradea, Románia), Meisner Ernő (Derecske), Mellinger Endre (Szolnok), Oesterreicher Nándor (Szolnok), Pfeiffer Sámuel (Újdombóvár), Polacsek Sándor (Dunapataj), Reisz Frigyes (Dédes), Rosenberg Géza (Szolnok), Rosenthal Albert (Szolnok), Roth Ernő (Szolnok), Rubin Farkas (Debrecen), Schwarcz József (Dunapataj), Schwarcz Mór (Ór), Spiller Aladár (Szolnok), Sugár Miklós (Szolnok), Szigeti Gusztáv (Balatonkenese), Vadász Jenő (Vendvidék), dr. Vándor Róbert (Budapest), dr. Vándor Róbertné (Budapest), Váradi Mór (Budapest), Weisz Henrik (Hódmezővásárhely), Weisz Mihály (Hódmezővásárhely), Welt Ignác (Gyöngyös).

A vörösteror összes ártatlan mártírjának emlékét őrizzük kegyelettel!

¹ Váry Albert dr., *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*. Budapest: s.n. 1922. 162–172. old. A továbbiakban mint: Váry, 1922.; ² Böhm Vilmos, *Két forradalom tüzeiben*. Budapest: Népszava Könyvkiadó, 1947. 301–302. old.; ³ „A kommunizmus atrocitásai a szolnoki zsidókkal szemben”, *Egyenlőség*, 1919. 38. évf. 17. szám, 6–7. old. A továbbiakban mint: *Egyenlőség*, 1919/17: 6–7.; ⁴ „Mi Ujság – Tíz év után megkerült Szamuely egyik szolnoki áldozatának gyilkosa”, *Magyarország*, 1929. 36. évf. 202. szám, 6. old.; ⁵ „Samuely Szolnokon”, *Szegedi Friss Ujság*, 1919. 20. évf. 122. szám, 2. old.; ⁶ „Tíz év után leleplezték Szamuely egyik áldozatának gyilkosát”, *Az Est*, 1929. 20. évf. 202. szám, 4. old.; ⁷ „Tíz év után bíróság elé került a vörös terroristák szörnyű szolnoki vérengzése”, *Kis Ujság*, 1930. 43. évf. 83. szám, 3. old.; ⁸ „Háromévi fegyházra ítélték a gyilkos szolnoki harangozót, aki 10 év előtt Szamuely hóhéraival kivégezte a 16 éves Mellinger Endrét”, *Kis Ujság*, 1930. 43. évf. 197. szám, 5–6. old.; ⁹ Uo.; ¹⁰ *Egyenlőség*, 1919/17: 6–7.; ¹¹ „A polgár a viharban (Napló a vörös diktatúráról)”, *Esti Kurír*, 1937. 15. évf. 173. szám, 12. old.; ¹² „A terrorfiúk vérkrónikája (XIV)”, *A Magyar Detektív*, 1928. 3. évf. 23. szám, 31–32. old.; ¹³ Ld. *Egyenlőség*, 1919. március 29-ei 38. évf. 12–13. szám, majd az április 5-ei 14. és április 12-ei 15. szám lapszámokat.; ¹⁴ Szabolcsi Lajos dr., „Nyilatkozat”, *Egyenlőség*, 1919. 38. évf. 17. szám, 2. old.; ¹⁵ „A pesti zsidó hitközség nyilatkozata”, *Egyenlőség*, 1919. 38. évf. 17. szám, 1. old.; ¹⁶ Váry, 1922. VII. old.; ¹⁷ „Harmincöt zsidó ellenforradalmi mártír”, *Egyenlőség*, 1922. 41. évf. 50. szám, 12. old.; ¹⁸ „Negyvennégy zsidó halt vértanuhalt a kommun alatt a keresztény erkölcs védelmében”, *Egyenlőség*, 1923. 42. évf. 15. szám, 2. old.

Megnyitotta brüsszeli irodáját a Tett és Védelem Liga

A Tett és Védelem Liga európai tevékenységét koordináló irodájának megnyitóját az eddigi legnagyobb szabású, 16 országot felölelő antiszemita kutatás eredményeinek bemutatására időztették. TEV.HU

A Tett és Védelem Liga (Action and Protection League – APL) a Magyarországon 2012 óta működő Tett és Védelem Alapítvány európai hálózata megnyitotta brüsszeli irodáját, ahonnan a szervezet egész kontinensre kiterjedő antiszemita elleni küzdelmét fogja koordinálni, illetve kapcsolatot tart az uniós szervekkel.

A Tett és Védelem Liga jelenleg Magyarország mellett Romániában, Svédországban, Ausztriában, Norvégiában, Lengyelországban és Szlovákiában működteti antiszemita incidensmonitoring szolgálatát, célja egész Európára kiterjeszteni ezen tevékenységét.

A Liga (APL) az antiszemita elleni küzdelemben két fontos feladatot vállal magára a következő évben: az antiszemita gyűlöletcselekmények havi monitoringját az EU országokban, illetve az egyes országok középfokú intézményeiben használatos tananyagainak felülvizsgálatát és véleményezését.

A monitoringtevékenység magába foglalja a fizikai atrocitások nyomon követésén túl a média és a közösségi platformok monitoringját, az Izrael-ellenes megnyilvánulások vizsgálatát is.

A Liga az oktatási tevékenység legfontosabb elemének a középfokú oktatási intézményekben használatos tankönyvek vizsgálatát tartja annak érdekében, hogy biztosítsák, a diákok megfelelő ismeretet és tudást kapnak a zsidóságról, a holokausztról és Izrael Államáról.

Az iroda megnyitójával egy időben a Tett és Védelem Liga bemutatta azt a 16 országra kiterjedő antiszemita

mus-kutatását, mely minden korábbi, hasonló jellegű kutatásnál átfogóbban méri fel az Európa országokban érzékelhető antiszemita attitűdöket, a zsidó közösség komfortérzetét és az Izrael Állammal kapcsolatos hozzáállást, véleményt. A kutatás kapcsán Köves Slomó rabbi, a Liga alapítója elmondta: „A Liga által készített kutatás a valaha elvégzett legnagyobb antiszemita előítéletesség-kutatás Európában”.

A kutatást, melyet az Ipsos nemzetközi kutatóintézet végzett – 16 EU országban, egyenként 1000 fős reprezentatív minta megkérdezésével –, Kovács András professzor, a CEU oktatója, a téma neves szakértője irányította.

A bemutatóval egy időben elérhetővé vált a Tett és Védelem Liga új honlapja is (apleu.org), melyből, egyedülálló módon, az egyes országokban végzett kutatási eredményekről lehet tájékozódni.

Szalai Kálmán, a Tett és Védelem Alapítvány titkára elmondta: „Nagyon izgalmasnak tartom és büszkeséggel tölt el, hogy a Magyarországon évek óta bevált módszertant már Európa nagy részére kiterjesztettük. Határozott célunk a kontinens más országaiban is megkezdni működésünket annak érdekében, hogy folyamatos, jól dokumentált és koherens képet kapjunk az európai antiszemita helyzetéről, az abban bekövetkező változásokról, mely elengedhetetlen fontosságú a közös nézet visszaszorításához, illetve – legjobb esetben – felszámolásához.”

Elhunyt a festő, akit a Rebbe nagyra tartott

82 éves korában elhunyt Báruch Náchson, az egyedülálló stílusáról ismert lubavicsi festőművész. Náchson a Tóra misztikus dimenzióját vitte vászonra, célja az volt, hogy „megjelenítse az isteni akarat aktív jelenlétét a teremtés folyamatában”. ZSIDO.COM

Művészi tevékenysége mellett fontos szerepet játszott Hevron zsidó közösségének újjáalapításában a hatnapos háború után. Náchson festészete elnyerte a Lubavicsi Rebbe tetszését és támogatását is. 1979-ben, amikor a művész látogatást tett a Rebbénél, megkérdezte, hogy elhozhatja-e egy-két festményét, hogy azok a Rebbe irodáját díszítsék. „Miért csak egyet-kettőt?” – kérdezte a Rebbe, majd azt ajánlotta, hogy rendezzen inkább nagyszabású kiállítást a Chábád mozgalom központi épületében. „Hozza létre a tárlatot, én pedig ott leszek a megnyitón” – biztatta a Rebbe.

Báruch Náchson 1939-ben született Haifában. Figyelme már gyermekkorában a festészet felé fordult, autodidakta módon bontakoztatta ki tehetségét. Eleinte a Keren Bejávne jesivában tanult. Ez volt az első olyan intézmény, amely ötvözte a vallási tanulmányokat és a katonai szolgálatot. Egy nap barátai társaságában ellátogatott Kfár Chábádba, hogy részt vegyen egy fárbrengenen, azaz hászid összejövetelen. Az ott tapasztaltak egy életre a lubavicsi hászid szemlélethez és közösséghez láncolták.

Náchson már jesiva-hallgatóként szoros kapcsolatban állt szellemi mentorával. „A Rebbe azt tanácsolta, hogy akárhová is megyek, mindig legyen nálam festék. Később, amikor festészetet akartam tanulni, a Rebbétől kaptam ehhez ösztöndíjat. Rám bízta az iskola kiválasztását, de szigorú feltételeket is szá-

bott. Fontos volt a számára, hogy a Tórával összhangban álló művészetet teremtsék” emlékezett vissza.

Náchson megfogadta a Rebbe kérését, és nemzetközi hírű festő vált belőle, akit a mainstream művészvilág is nagyra becsült. Képei a világ számos múzeumában és galériájában megtalálhatók. A Jeruzsálemben működő King’s Gallery így jellemzi Náchson életművét:

„Náchson ihletett festő módjára ábrázolja a látomásait, hogy azokat a világ elé tárja. Festményei szent szöveggént is értelmezhetőek, melyek segítségével bepillantást nyerhetünk a teremtés csodájába és a jövőben megvalósuló proféciákba. Náchson számos festménye a jövőről, a végső megváltás utáni világról beszél. Egy olyan világról közvetíti elképzeléseit, ahol béke és öröm honol és ahol az isteni jószág mindenki számára befogadhatóan nyilvánul meg. Náchson festményei bepillantást engednek abba a korszakba, amikor az az emberiség eléri létezésének célját”.

„Nem igazán találtam a helyem a Talmudra koncentráló jesivában” – mesélte egy 2018-ban a Jerusalemben Postnak adott interjújában. „Elégedetlen voltam és lázadtam. Minden megváltozott azonban, amikor részt vettem a kiszlív 19-én tartott

ünnepeken Kfár Chábádban, ahol a Chábád mozgalom megalapítójának, Sneur Zálmán rabbinak a cári börtönből való kiszabadulását ünnepelték. Sohasem hallottam olyan varázslatos dallamokat azelőtt. Ezt követően levelet írtam a Lubavicsi Rebbének és a művészettel kapcsolatban tettem fel neki kérdéseket. A Tóra és a prófétai könyvek egyes mondataiba akartam életet lehelni, a száműzetést és a megváltást akartam megfesteni. Frusztrált voltam azonban, mert mindehhez hiányzott a technikai tudásom. A Rebbe részletes választ küldött. Választ adott minden kérdésemre.”

Nem sokkal később Náchson átiratkozott a Lodban működő Chábád jesivába. Tanulmányai befejezése után bevonult a hadseregbe, ahol pásztorként foglalkoztatták. Elmondása szerint ennek hatására került közel a természethez, ez a szemlélet a képeiből is sugárzik. Miután leszerelt, lehetőséget kapott, hogy Párizsban tanuljon, de ő nem akarta elhagyni Izrael földjét.

1967-ben, a hatnapos háború után, feleségével együtt csatlakozott

ahhoz a fiatal idealistákból álló csoporthoz, akik újjá akarták építeni a zsidó közösséget a frissen felszabadított Hevronban. Az ősatyák városában évezredek óta éltek zsidók, ám az arabok 1929-ben véres pogromot rendeztek, majd a brit katonák evakuálták a túlélőket. A Rebbe az áldását küldte a számukra, amelyből sok erőt merítettek a számos nehézséggel és nagy veszéllyel járó küldetés során. A csoport tagjai tudták, hogy egyedül rajtuk múlik, hogy 700 év után ismét szabadon látogathassák a zsidó zarándokok az ősatyák sírját rejtő Máchpéla-barlangot.

A Náchson-házaspárnak három fia született Hevronban. Eleinte, amikor a zsidó közösség még hivatalos engedélyek nélkül élt a városban, a szülők a letartóztatást kockáztatták azzal, hogy gyermeküket a barlang bejáratánál metélték körül. A veszéllyel nem törődve megtartották a szertartást, s ezzel hosszú évszázadok után az ő fiuk lett az első, aki Ábrahám sírjánál lépett be Ábrahám szövetségébe. Három hónappal később azonban szörnyű tragédia érte a családot. A fiú, Ávrám Jedidjá hirtelen elhunyt. A szülők úgy döntöttek, hogy fiuk nem nyugodhat máshol, mint az hevroni ősi zsidó temetőben. A temetőhöz vezető úton azonban katonák állták az autókönvoj útját, és közölték, hogy nem engedélyezik a temetést a helyszínen. A gyászoló anya, karjában halott gyermekével erre kiszállt az autóból, és közölte: „Akkor gyalog megyünk tovább”. A temetési menet gyalog ért a temetőbe. A katonák megtagadták a tiszték parancsát, és félreálltak az útból. Ezt követően már nem kérdőjelezték meg a hevroni zsidók jogát az ősi temető használatához.

1979-ben, a Rebbénél tett látogatása után kiállítás nyílt Náchson műveiből a lubavicsi mozgalom főhadiszállásán. Odaadó haszidként rendkívül nagyra tartotta a Rebbe

elismerését és a képeivel kapcsolatos értő megjegyzéseit. A Rebbe azonban nemcsak a festészet spirituális dimenziójával foglalkozott, hanem a művész megélhetésével is. A kiállítás bezárása után megkérdezte Náchsont, hogy vásároltak-e a festményekből. Amikor a művész azt felelte, hogy nem igazán, mert az árak túl magasak az átlagember számára, a Rebbe azt javasolta, hogy nyomtatványként és litográfiaként is forgalmazza a képeket, hogy minél több emberhez eljuthassanak a világban.

„Amit az ember a szemével lát, az nagyobb örömet okoz a számára, mint amit megeszik. Ha valaki pozitív üzenetet hordozó képpel díszíti az otthonát, az az egész családra jó hatással van” – indokolta javaslatát a Rebbe. „Sok olyan családról hallottam, ahol a képeim segítettek a kellemes atmoszféra megteremtésében. Ezt nagy ajándéknak tekintem” – mondta Náchson néhány évvel később.

Báruch Náchsont felesége, Szára, tíz gyermeke, több mint hetven unokája és számos dédunokája gyászolja. Hevron ősi temetőjében, újszülöttként elhunyt fia mellé temették el.

Legyen emléke áldássá!

A Rebbe Báruch Náchson kiállításán

A ZSILIPBEN CITROMBÓL LIMONÁDÉ LESZ

Glici – így ismeri mindenki Glitzenstein Sámuel, aki 2008-ban érkezett Magyarországra családjával – az EMIH rabbiaként nagy népszerűségnek örvendett a BZSH egyik fontos zsinagógájának rabbiaként is. Évek óta ő felel azért a kulturális és spirituális központért, amely most végre teljes egészében kitarja kapuit a 13. kerületi Újlipótvárosban. A Zsilip nem csak egy új fővárosi zsinagóga lesz: annál sokkal több. WALLENSTEIN RÓBERT INTERJÚJA

FOTÓ: CSEH VIKTOR

– Mi az első zsinagóga-élménye?

– Szerencsés vagyok, mert mióta az eszemet tudom, zsinagógába járok. Az édesapám Eilat-on volt rabbi, kisgyerekként minden sábeszre magával vitt. Ott nőttek fel: ez a zsinagóga a 20 szefárdi mellett az egyetlen askenázi zsinagóga volt a városban. Azért is volt érdekes, mert a többnyire idősebb holokauszt túlélő ember között volt egy magyar holokauszt túlélő is, aki mindig mesélt a régi zsidó életről Magyarországon. Csupa szép történetet hallhattam tőle. Az egyik első konkrét élményem, amire emlékszem, egy Szimchát Torá ünnep volt: az apám próbált az öregekkel táncolni, sosem felejttem el, ahogy nekünk gyerekeknek dobálják a cukorkákat.

– Azoknak, akik most hallanak először önről, mutassa be magát, és meséljen arról, hogy került Budapestre.

– Engem a legtöbben Gliciként ismernek Budapesten – ez volt a jesivában a becenevem. Már több mint 10 éve élünk itt a családommal. Még a jesivában tanultam,

amikor találkoztam egy fiatal magyar zsidó fiúval, aki két osztállyal felettem járt, úgy hívták, hogy Köves Slomó. Meséltem neki, hogy a dédapám magyar volt, és bár a szüleim és a nagyszüleim nem nagyon beszéltek magyarul, én büszkén mondtam neki, hogy van bennem magyar vér. Amikor befejeztem a jesivát, a Kfar Chabad magazinban kezdtem el dolgozni újságíróként, a feleségem pedig egy gimnáziumban tanított. Izraelben született három gyerekünk, ma már, hála Istennek, hét gyermekünk van, négyen Budapesten születtek. A nagyobb fiaim már jesivában tanulnak. Ott éltünk Izraelben, amikor egyszer csak felhívott Köves Slomó, és kérdezte, hogy lenne-e kedvünk Budapestre költözni egy próbaévre, hogy becsatlakozzunk az itteni judaizmus terjesztésébe. Mivel a jesivában megtanultuk a Lubavicsi Rebbe alapelvét, mely szerint bárhol is adódik feladat a zsidóság erősítésére, mennünk kell, ez bennünk volt: korábban Costa Ricán és Thaiföldön is végeztünk hasonló misszi-

ót. Akkoriban azon tanakodtunk a feleségemmel, hogy vajon hova is megyünk legközelebb, így Slomó hívása éppen kapóra jött. Elsőként megalapítottuk az Atid Klubot, amely fiataloknak szólt – az akkori tinédzserek ma már családos emberek. Mivel nagyon jó volt az első évünk, úgy döntöttünk, hogy folytatjuk Magyarországon. A második évemben a Nagyfuvaros utcába kerültem rabbinak. Akkor már beszéltem egy kicsit magyarul, és Streit Sándor elnök úr hívására én lettem ott az előimádkozó, a tóraolvasó és a vallási vezető is. Ez a helyszín a mai napig a BZSH egyik fontos zsinagógája, a szolgálat hatalmas élmény és fontos tanulási folyamat volt. Úgy érzem, hogy tudtam adni az ottani nagyon erős, nagyon szorgalmas és büszke zsidó közösségnek. Minden nap reggel és este volt ott ima. A szívem még mindig ott van és a mai napig visszajárok: amikor hétköznap nincs nálam ima, akkor odamegyek imádkozni, mert abból a közösségből mindenképpen nagyon közel érzek magamhoz.

– Gondolt-e valaha arra, hogy egyszer hivatalosan is zsinagógát fog nyitni?

– Idővel rájöttem arra, hogy nagyobb kihívásra vágyom: arra, hogy egy új helyen próbáljunk fiatalokat elérve, új családokat bevonva egy új közösséget építeni. Erre itt az Újlipótvárosban lett lehetőségünk. Az amerikai Young Izrael-stílusban egy nyitott közösségi helyet szeretünk volna megteremteni egy zsinagógával, amely mellett étterem, játszóház is lesz és ehhez állandó programok a hét minden napján. Amikor rátaláltunk a Zsilipre, azonnal tudtuk, hogy ez lehet az a hely, ahol vágyainkat meg tudjuk valósítani. Az utunkat nagyon sok csoda övezte a megvételtől a felújításon át a használati jogig bezárólag.

– Mik azok a képességei, amelyek alapján azt érzi, hogy Önnek ez menni fog?

– Mint rabbi, minden emberhez szeretném a zsidóságot közelebb hozni. Megteremteni az utat azoknak is, akiknek a zsidóság – különböző okok miatt – ma még nagyon távolinak tűnik. Ezért alakítottuk ki úgy a Zsilipet, hogy minden korosztály találjon neki tetsző programot. Lesz egy klub az idősebbeknek, ahol lehet játszani, találkozni másokkal. Lesz lehetőség ismerkedni a zsidósággal: felkészülni a bár micvóra, az esküvőre vagy megtanulni bárceszt sütni. Létesül könyvár, valamint egy játszóház a legkisebbeknek. Ha valakinek judaikai tárgyakra lesz szüksége, azt is be tudja itt szerezni. Nyitva áll ajtónk az előtt is, akinek valamilyen nehézsége támad az életében, és vigaszra van szüksége. De ha valaki csak egy kávéra vagy egy süteményre vágyik, az is jó helyen jár, hiszen kóser cukrászda is nyílik.

– Mit tud a zsinagóga környékének zsidó múltjáról és milyen a jelenlegi zsidó élet?

– Pontosan tudom, hogy hol vagyunk, érzem is a felelősséget. Azon a helyen van a Zsilip, ahol – Hitler tervének részeként – zsidó-

kat lőttek a Dunába. A holokauszt után Izraelben sokan úgy is emlegetik ezt a helyet: a „vörös Dunánál”. Nem mindennapos kihívás számomra, hogy egy olyan közösséget vezethetek, amelyik nemcsak hogy folytatja, de még erősebben akarja követni a zsidóság ősi eszméit. Tudjuk, hogy milyen sok zsidó származású ember van a környéken, akik hosszú éveken át titkolták származásukat. Nekem most az a feladat, hogy citromból készítssek finom és tápláló limonádét. Az épület régen minisztériumi étkezdé volt, most pedig egy különleges kulturális központot akarunk itt megvalósítani.

– Hogy csinálna kedvet másoknak is, miért lehet érdemes csatlakozni az önök közösségéhez?

– Erről eszembe jut egy történet: egy gazdag amerikai zsidó két okos fiúnak adott száz-száz ezer dollárt, mert ki akart próbálni valamit. Azt mondta nekik, hogy menjenek be Manhattanbe, és tegyenek a pénzzel belátásuk szerint, és aztán egy év múlva megnézik, mire jutottak. Egy évvel később az megkérdezte az első fiútól, hogy mit kezdett a pénzzel. A fiú azt mondta, hogy először végzett egy pár hónapos kutatást, hogy vajon mi hiányzik az embereknek, majd egy másikat arról, hogy mi az a termék, amit itt el lehetne adni nekik olcsón Európából, végül egy harmadik felmérést is a megvalósítási tervről. Azt kérdezte tőle az idősebb ember, hogy akkor most hol áll a tereivel. A fiú azt felelte, hogy a sok kísérlet miatt nem maradt több pénze, de legalább tudja, hogy nagyjából mit szeretne. Az idős úr megkérdezte a másik fiút is. Az azt felelte, hogy a százezer dollárból most már van háromszázra. „Ez igen! Hogy csináltad?” – kérdezte tőle a gazdag zsidó. A fiú azt felelte, hogy megnézte az interneten, hol vannak a Chabadnak zsinagógái, és elkezdte látogatni ezeket. A zsinagógában kérdezték tőle, hogy mit akar, honnan jött, és elmondta nekik, hogy van százezer dollárja, amivel sze-

retne üzletelni. Többen is ellátták tanácsokkal, örültek a vállalkozó szellemének, és javasolták, hogy vegyen ingatlant, amit nem sokkal később dupla annyiért tudott eladni. Miért meséltem ezt a történetet? Az emberek azt gondolják, hogy a zsidók nagyon okosak, és ezért sikeresek. Elmondok egy titkot: ez nem igaz. Zsidók és nem zsidók között is vannak nagyon okosak és vannak kevésbé okosak. A lényeg, hogy az a zsidó, aki közösségbe jár, az nincs egyedül, mert mindenhol a világon számíthat egy családra. A zsinagógában támaszt találunk. Ha nincs közösség, akkor egyedül vagyunk, akkor mindent egyedül kell megoldanunk. Azt gondolom, hogy azok, akik eljönnek hozzánk egyszer egy péntek este, érteni fogják, miről beszélek.

ALEFKIDS ahol játszva fejlődnek a gyerekek

A tanév nem csak az iskolákban és óvodákban indult meg: az AlefKids is megnyitotta kapuit. Csodálatos új helyszínen, a megújult és kibővült Zsilip Központban lelt új otthonra az EMIH ifjúsági szervezete. Tágas csoportszobák és hangulatos sarkok várják az AlefKids programjain a gyerekeket. **HURWITZ DVORÁ**val, a program vezetőjével beszélgettünk. **STEINER ZSÓFIA ÍRÁSA**

ÚJ HELYSZÍN, RÉGI JÓKEDV

„Nem volt könnyű otthagyni a régi helyünket” – kezd bele *Hurwitz Dvora* rebecen a beszélgetésbe. „Az Óbudai Zsinagógában nagyon jól éreztük magunkat, nagyon szorosan kötődünk az ottani közösséghez, de kinőttük a helyünket. Nagyon hálásak vagyunk Glitsenstein rabbinak, hogy ő is ugyanolyan szeretettel fogadott minket, mint ahogy Óbudán tették, és mindenben segített nekünk. A hely kialakításánál az volt az elsődleges szempontunk, hogy gyerekbarát legyen – a gyerekek kényelmét helyeztük előtérbe. Minden könnyed és a gyerekek igényeire szabott, így otthonosan érezhetik magukat. Minden csoportnak megvan a saját helye: amit a falra ragasztanak, az ott marad, mert az ő szobájuk. Olyan környezetet kellett teremtenünk, ahol a gyerekeknek nem kell folyamatosan arra figyelniük, hogy nehogy tönkre tegyenek valamit, ahol nyugodtak lehetnek, kényelmesen érzik magukat, vagyis önmaguk lehetnek.”

Elnézve a kényelmes csoportszobákat, melyek valósággal önálló univerzumot alkotnak a Zsilip családi központján belül, elmondhatjuk, hogy a rebecen elképzelése – és ezzel a gyerekek álma – valóra vált. A központ különlegessége a direkt ide készült dekoráció, ami már önmagában azt hirdeti: ez itt zsidó gyerekek világa, minden körülöttük forog és a gyökereikhez fűződő kapcsolatukról szól. A vasárnapi iskolában az alefbét jógától a program utáni finomságokig és az azt követő játszóházi szabadidőig minden a gyerekek jóllétét, szórakozását és fejlődését szolgálja – nemcsak a zsidóság-

NÉVJEGY

HURWITZ DVORA LEA

- Született: 1974
- Foglalkozása: tanár, az AlefKids vezetője, művészetterapeuta
- Család: házas, hat gyermek édesanyja

FOTÓK: ALEFKIDS, CSEH VIKTOR

ban szerzett tudásuk gyarapodik, de észrevétlenül fejlődnek a szociális és nyelvi készségeik is.

MINDENKIRE VÁR EGY PROGRAM

Az új helyszínen a régi családi hangulat, a megszokott módszerek és mókák várnak a gyerekekre. Alkalmanként 70-80 gyerek vesz részt a vasárnapi suliban: a legkisebbektől a kamaszokig öt korcsoportban (tevé, semes, keset, BMC, MKZ) foglalkoznak a gyerekekkel a madrichok és madrichák, vagyis az ifjúsági vezetők. Külön csoportja (BMC) van a bát micvára és bár micvára készülőknél (lásd keretes írásunkat), valamint azoknak, akik maguk is ifjúsági vezetők szeretnének lenni. Ez utóbbi az MKZ csoport: „Fantasztikus, hogy elindul egy új generációja az ifjúsági vezetőknek, akik az AlefKids-ben nőttek fel és most tovább szeretnék vinni azt, amit itt tanultak. Ez a harmadik madrichképzős csoportunk, és nagyon büszkék vagyunk az itt felnövekvő gyerekekre.” Az MKZ csoportot idén a középiskolásoknak szóló ifjúsági szervezet vezetője, Sophie Bassman irányítja.

Míg a gyerekek játékosan tanulva, élményeket gyűjtve ismerkednek a zsidósággal, majd szabadon játszanak a Zsilip játszótérjében, addig szüleiknek is kínál programot az AlefKids. Már elindult a szülőknek szánt héber tanfolyam, de terveznek további programokat is, pl. gyerekneveléssel kapcsolatos előadásokat is szerveznek a tanév során. „Csodálatosak az alefkidses szülők” – meséli Dvora rebecen lelkesen. „Annyira rugalmasak és segítőkészek és minden újításért hálásak! Szeretnénk, hogy ők is jól érezzék magukat a gyerekekkel együtt.”

A heti programokon kívül minden ünnepet hatalmas karnevállal és különleges programokkal köszöntenek, amelyekre azokat is várják, akik esetleg nem tudják elkötelezni magukat a vasárnapi programok mellett. Ezen kívül vannak havi programok is, hétköznap esténként, valamint vidéki sábatonok (egész hétvégét kitöltő programok). Nyaranta pedig a Balaton-parti nyári tábor várja a gyerekeket. „A különböző lehetőségek, amiket kínálunk, lehetővé teszik a családoknak, hogy a nekik megfelelő programhoz csatlakozhassanak. Kiválaszthatják, ami megfelel az igényeiknek, az időbeosztásuknak.”

HÉDER – AZ ALEFKIDS NYELVISKOLÁJA

Hétköznaponként nyelviskola várja a Zsilip Központban a gyerekeket – idén végre nem Zoomon, hanem élőben. Az AlefKids filozófia, melynek fontos eleme, hogy „itt mindenki barátságos és a jóra fókuszál”, a nyelvtanulási programban is tetten érhető. A gyerekek héberül és angolul tanulhatnak, korosztályos és tudásszintek szerinti bontásban.

A hébert egy amerikai program, az Alef chance segítségével oktatják. Itt, ahogy Hurwitz Dvorától megtudtuk, a karatéhoz hasonló szinteken haladnak fölfelé, és a fekete öv megszerzésére törekednek a gyerekek. Hurwitz Dvora Londonban született és nevelkedett, így anyanyelvi angoltanárnaként ő maga vezeti az angol ok-

tatási programot, amely beszélőközpontú, élményalapú, interaktív tanulási módszerre épül. A tanulás után itt is, akárcsak a vasárnapi suliban, finom uzsonna várja a tanulókat.

A nyelviskola október közepén nyitotta meg kapuit, a foglalkozások hétfőtől csütörtökig zajlanak 16 órától 18.30-ig. „Folyamatos a jelentkezés – amennyiben van a gyerek számára megfelelő csoport, azonnal lehet kezdeni.” De ha nincs, akkor sem kell sokat várni, hiszen a Héderben a tanévet három negyedéves szemeszterre (őszi, téli és tavaszi) bontják. „Ebben a korban még nagyon sokat változnak a gyerekek és más-más ütemben fejlődnek. Van, aki gyorsabban, mások lassabban. A három szemeszter lehetővé teszi, hogy újra meg újra, néhány hónaponként felmérjük, hogy ki hol áll és újrarendezzük a csoportokat, így a menet közben csatlakozókat is könnyebben tudjuk fogadni.

És hogy mit szeretne ebben az évben Hurwitz Dvora elérni? Egy szóval összefoglalta: normalitást. „Azt szeretném, hogy mindenki találja meg magát itt, találjon otthonra és verjen tanyát. A gyerekek érzékelik, milyen csodálatos érzés közösségbe tartozni, otthon lenni a közösségben. Családi programokat tervezünk, amennyiben a Covid ezt megengedi, pl. közös bárheszsütést.

Nagyon szeretnénk a szülőket és a nagyszülőket bevonni a gyerekek foglalkozásaiba. Ez egy családi központ, ahol hatalmas tér áll rendelkezésünkre, és ezt szeretnénk kihasználni.”

VILÁGJÁRÓ HÁZASPÁR VEZETI A BÁR MICVA PROGRAMOT

Az őszi elején Magyarországra települt rabbiházaspár, Levi és Chaya Greenberg kifejezetten azért érkeztek Budapestre, hogy az AlefKids BMC, vagyis bár és bát micva programját vezessék. A program során a gyerekek felkészülnek a vallási értelemben vett felnőtt életre, kortársaikkal együtt fedezik fel az őket körülvevő világot és – ha a Covid-járvány is úgy akarja – életre szóló kalandban lehet részük egy nemzetközi izraeli út keretében. A Greenberg házaspárral az első program előtt arról beszélgettünk, mi vezérelte őket Budapestre és milyen feladatokat fognak nálunk ellátni. *STEINER ZSÓFIA ÍRÁSA*

AMERIKÁBÓL BUDAPESTRE

Chaya Greenberg New Yorkban született és a kanadai Montrealban nevelkedett. Nyarait fiatalkorától nyári táborokban töltötte: bejárta a világot, miközben volt ifjúsági vezetőtől kezdve táborvezetőig minden. „Gyerekekkel dolgoztam, akik a legkülönbözőbb háttérrel rendelkeztek. Az volt a célom, hogy vidám időtöltést biztosítsak nekik zsidó környezetben.” Ugyanezzel a szellemiséggel dolgozott a későbbiekben kollégiumi nevelőként és iskolai tanárként is – és nagyon várja, hogy férjével együtt most itt, Magyarországon folytathassa ezt a munkát. „Kiskorom óta arról álmodtam, hogy valahova elköltözzek és erősítem a zsidóságot, bárhova is vetődöm. Bár a világ másik felén születtem és nevelkedtem, nagyon izgatott vagyok, amikor megvalósíthatom az álmomat, segíthetek egy zsidó közösségnek és még több fényt hozhatok a világba.”

Levi Greenberg ugyancsak messziről érkezett hozzánk: szülei a Rebbe első alaszakai küldöttei voltak – így Levi az első lubavicsi fiú, aki Alaszkában született és nevelkedett. Nem ismeretlen számára a sliáchok sokszor személyes áldozatokat követelő élete. „Már gyerekként bevontak a szüleim az alaszakai Chábád munkájába. Rengeteg örömet szerzett nekem az emberekkel való munka: az, hogy inspiráltuk őket, hogy segíthetünk nekik örömet lelteni a zsidóságban.” Az egyik első nagy feladata az volt, amikor hétévesen egy bár micvá-

ra készülő fiú tanítására kérte meg az édesapja: „Amikor a fiú a beszéde közben felhívott maga mellé, hogy megköszönje nekem a közös tanulást, nagyon vicces látványt nyújtottunk. Én alacsony voltam és sovány, ő pedig magas és jól megtermett.”

„Mindig szerettem zenélni és szerepelni, a szüleim pedig segítettek, hogy kiaknázhassam a tehetséget – lubavicsi módra. Segítettem a Chábád központunkban az előimádkozónak, énekeltem, előadtam.” A Greenberg család azon volt, hogy Alaszkában megmutassa mindenkinek: a zsidóság érdekes, elgondolkoztató, mély, izgalmas, inspiráló – és nem utolsósorban: vidám. „Ha valami olyat látok, ami megtetszik nekem, azt szeretem megosztani másokkal. Különösen, ha valami olyan ötlettel találkozom, ami segít mozgásba lendülnöm, felpiszkálja a kíváncsiságomat vagy inspirálóan hat rám. Úgy gondolom, hogy ami engem inspirál, az másokat is érdekelné fog.” A zsidóságnak és a haszidizmusnak sok gondolatát találok motiválónak és relevánsnak a mai világban, ami tele van kérdésekkel és zavarodottsággal. Gyakran találkozom olyan gondolatokkal a zsidóságban, amelyek segíthetnek az embereknek megváltoztatni a hangulatukat vagy az életszemléletüket, és ezzel könnyebbé tehetik a napjaikat vagy az egész életüket. Ha ilyen gondolattal találkozom, örömmel osztom meg másokkal.”

MINDEN KOROSZTÁLYNAK KÍNÁLNAK PROGRAMOT

Greenbergék elsősorban a bár micva és bát micva korú fiúkkal és lányokkal fognak foglalkozni: ők indították az évet az AlefKids bár micva csoportjában, de személyes felkészítést is vállalnak majd. Emellett szombati programokat szerveznek gyerekeknek és felnőtteknek Óbudán, valamint felnőtteknek szóló előadásokkal is készülnek. „Arról fogunk tanulni, mit jelent bár micvának, illetve bát micvának lenni. Igazi élményt akarunk nyújtani, amivel megértik, mit jelent a zsidóságuk, hogy milyen helyet foglalnak el a világban. Ez egy különleges kor, rengeteg változással. Most nőnek fel, most érnek, ez egy nagyon izgalmas időszak és na-

gyon várjuk a közös munkát.” Chaya igazi, elhivatott pedagógus, aki minden korosztállyal megtalálja a hangot. A házaspár a Maimonidész Gimnáziumban is fog tanítani.

A Greenberg házaspárra nagyon jó benyomást tett a közösségünk: „Abban a pár hétben, amióta itt vagyunk, azt tapasztaltuk, hogy ez egy nagyon barátságos közösség, ahol az emberek örömmel segítenek egymásnak. Sokan nyitottak rá, hogy felfedezzék a zsidóságot, és ez fantasztikus dolog” – mondta Levi. „Reméljük, hogy rengeteg emberrel ismerkedhetünk meg és sok barátságot kötünk majd a zsidó közösségben” – tette hozzá Chaya.

AZ ÉLET LÉNYEGE A KALAND

Szép és igen régi időkre visszanyúló haszid hagyomány az őszi ünnepek végével, miután elmúlt Szimchát Torá vidámsága, egy tórai verssel kifejezni egymásnak jókívánságainkat: „És Jákob útra kelt” (1Mózes 32:2.). *MEGYERI ANDRÁS JONATÁN ÍRÁSA*

A kontextus ismerős: miután Jákob családjával elhagyta Lábán házáat, elérkezett az idő, hogy szembesüljön testvérel, Ézsauval. Őelőle menekülve változott meg az élete, vagyis kezdődött el élete kalandja.

Ünnepelni kétségtelenül jó dolog. Az őszi ünnepek, Ros hásáná, Isten megkoronázásának napja, Jom kipur, az őszinte szembesülés és bűneink megbánásának pillanata, Szukkot és Szimchát Torá, az önfelelt vidámság, az isteni ölelés ideje azonban elmúlt és kezdődnek a (nem csak az időjárás szempontjából) szürke hétköznapiak.

Mostantól kezdve fél évig csak a szombat marad számunkra spirituális menedékként, ahova visszahúzódnunk rohanó világunk, az állandó stressz és a hétköznapi emberpróbáló kihívásai elől. Az ősz és tél monotonitását, a rövid nappalokat és a hosszú, sötét estéket majd csak a chanukai lángok fénye és a purimi vigasság szakítja meg.

„És Jákob útra kelt”, mert az ünneplés, akármennyire magasztos és fontos is, nem lehet az élet célja, ahogy a folytonos befelé fordulás sem. Az élet ugyanis maga a kaland, a mindennapok szüntelen taposása annak érdekében, hogy a felszínen maradjunk, az állandóan felbukkanó újabb és újabb problémák megoldása, a hétköznapi kihívásainak legyőzése.

Bármennyire is szeretnénk és bármennyire is kényelmes volna, nem tudunk mindig ünnepeink biztonságot nyújtó védőhálójában maradni, útnak kell indulni, előre az ismeretlenbe, kalandra fel!

Fontos üzenete van mégis annak, hogy az év az ünnepekkel, a spirituális feltöltődéssel kezdődik. Ugyanis az ember gyenge és gyarló, ha nem visz magával spirituális útravalót a „nagy utazásra”, ha nem töltődik fel az ünnepek adta élményekkel, akkor könnyen lehet, hogy a rá váró kalandok elsodornák, de legalábbis megtépnék.

A spirituális útravaló mellett a kalandra való felkészülés másik fontos építőeleme a család, barátaink, közösségünk. Jákob történetéből tudjuk, hogy a pátriárka úgy kelt útra, hogy vele tartott családja, feleségei és gyermekei, akik nemcsak lelki támaszt és boldogságot nyújtottak számára, de feladatot is adtak neki.

Az élet tehát maga a kaland, ahogy a tórai vers is fogalmaz:

„És Jákob útra kelt”, hiszen a zsidó embernek folyamatosan mozgásban kell lennie. Bölcséink felhívják figyelmünket arra, hogy az ember és az angyalok közti egyik jellegzetes különbség éppen a (spirituális értelemben vett) mozgás képessége. A Biblia és a rabbinikus hagyomány az angyalokat „állóknak” nevezi, mert ők ugyan tö-

kéletesen teljesítik Isten parancsát, mégsem tudnak a teremtésükkor elnyert spirituális szint fölé emelkedni (lásd *Jesájá* 6:2., *Zecháriá* 3:7. és *Tóra Or - Vájésev* hetiszakasz). Az ember az angyalokkal szemben „mozgó” lény, akinek feladata, hogy bármilyen magasztos lelki állapotban is van, törekedjék egyre magasabb szint elérésére.

Ezt szolgálja a mozgás, mely nem csak fizikai értelemben lételeme az embernek. Miután Ros hásánákor Istent mintegy megkoronáztuk és egyértelműen kijelentettük, hogy Ő, és csak is Ő az, aki életünket igazgatja, csak az Ő szolgálata lehet a zsidó ember feladata, egyértelmű célt jelöltünk ki magunk számára.

Ezt követte Jom kipur, az engesztelés napja, amikor nemcsak őszintén szembenéztünk önmagunkkal és magunk mögött hagytuk bűneinket, de Isten számára is osztottunk feladatot. Ez az a nap ugyanis, amikor Isten kijelenti, hogy nemcsak Ő a mi atyánk és királyunk, de mi is az Ő gyermekei és népe vagyunk. Ahogy újévkor tanúbizonyosságot tettünk Isten mellett, úgy jelenti ki Ő is Jom kipurkor, hogy elválaszthatatlanok vagyunk.

Szukkot, a sátoros ünnep, mely a legmélyebbről jövő örömről szól, illetve Szimchát Torá ünnepe, mely elismerése annak, hogy életünknek nem lehet más célja és létünk nem lehet teljes Isten törvényeinek betartása nélkül.

E jeles napok mind-mind precízen egy irányba mutatnak, és ez nem más, mint életünk iránytűje, Isten és a zsidó nép felbontatlan kapcsolata.

Csak ennek tudatában indulhatunk útnak, ezzel a spirituális útravalóval kezdhetjük meg az új kalandot. Ha pedig valóban a maguk teljességében ültük meg ünnepeinket, azok szellemi tartaléka kellő energiát ad majd mindannyiunk számára életünk megpróbáltatásainak sikeres leküzdésére.

*Á gezunte vinter
– egészséges telet kívánok mindannyiunknak!*

BOR: ÁLDÁS VAGY ÁTOK?

A zsidó kultúra legfontosabb itala a bor. Nincs olyan ünnep vagy fontos életeseemény, legyen szó kidusról vagy hávdáláról, esküvőről vagy körülmetelésről, melynek során ne hangozna fel a jól ismert „bojré pri hágofen” áldás: Áldott az Örökkévaló, aki megteremtette a szőlőtő gyümölcsét. Dávid király zsoltárában (104:15) így áll: „A bor felvidítja az ember szívét”. Egy másik zsidó uralkodó, Jotám még ennél is tovább ment, mert szerinte nemcsak az embert, de Istent is megörvendezteteti a bor (Bírák 9:13). Nem kérdéses tehát e nemes ital elsősége, amit az is jól bizonyít, hogy az italok közül csak a bor büszkélkedhet saját áldással, illetve kóserságának feltétele, hogy csak istenfélő, vallásos zsidók vehetnek részt az előállításában. Nem titok azonban, hogy a bor nemcsak áldást, hanem átkot is hozhat az emberre, ha mértéktelenül fogyasztja. A Tóra és a Talmud sem rejti véka alá a borban rejlő veszélyt, a zsidó szövegek – számos dicséret mellett – megannyi tragédiát, erőszakot, erkölcstelenséget és csalást kapcsolnak hozzá. NAFTALI DEUTSCH ÍRÁSA

Rögtön Mózes első könyvének elején (9:20–21.) olvaszuk a következőt:

„És Noé kezdte, a földműves, hogy szőlőt ültetett. És ivott a borból és megrészegett és feltakarózott sátorában”.

A bódulat tragédiába fordult: amíg Noé két fia, Sém és Jefet illedelmesen betakarták apjukat, meghozzá anélkül, hogy rápillantottak volna megalázó állapotában, addig a középső fiú, Chám gúnyt űzött apjából, sőt egyes magyarázatok szerint még ennél is visszataszítóbb tettekre vetemedett, melyeket jobb nem részletezni.

Nem sokkal később (19:31–33.) a Szodoma és Gomora pusztulását túlélő Lótról és lányairól olvashatunk, akik a tragédiát látva úgy gondolták, hogy kihalt az emberiség és csak ők maradtak életben. A jövőjük biztosításához ők is a bor részegítő erejét vették igénybe:

„És szólt az idősebbik a fiatalabbikhoz: Atyánk öreg, férfi pedig nincs a földön, hogy jönné hozzánk az egész föld szokása szerint. Jer, adjunk apánknak bort inni és háljunk vele, hogy fenntartsunk magzatot atyánktól. És adtak inni bort az atyjuknak azon éjjel és bement az

idősebbik és hált atyjával, s ő nem tudott annak sem lefekvéséről, sem fölkeléséről”.

Jáakov ósatyánk is bort vitt Jiccháknak, amikor az elsőszülött Észávnak járó áldást igyekezett megszerezni időse és vak apjától. A bor segítette feloldani Jicchák gyanakvását, így sikerült a Jáákov és Rivka által kieszelt terv.

A Talmud *Szánhedrin* traktátusa (38a.) a Misna szerkesztője, Jehuda rabbi otthonába kalauzol minket, hogy megosszon velünk egy borral kapcsolatos történetet:

Jehuda és Chizkija, Chija rabbi fiai Rabbi [Jehuda a fejedelem] lakomáján ültek és nem szóltak egy szót sem. Azt mondta [Rabbi a szolgáltnak]: Adjatok több bort a fiatal embereknek, hátha akkor megszólalnak. Amikor becsíptek, megeredt a nyelvük, és azt mondták: Addig nem jön el Dávid fia, amíg két uralkodóház el nem tűnik Izraelből! És ezek azok: a diaszpóra feje Babilóniában és a fejedelem [tehát a vendéglátó Jehuda rabbi] Izrael földjén, ahogy áll (Jesájá 8:14.): „És lesz szentélyé és megütközés kövévé és megbotlás sziklájává Izrael két házának, törre és csapdává Jeruzsálem lakójának”.

SZŐLŐMUST

A szőlőt leszemezzük, megmossuk, megszáritjuk és vagy átpasszírozzuk paradicsompasszírozón vagy gyümölcscentrifugával lecentrifugáljuk. Az így nyert levét felforraljuk, kiforralt üvegekbe töltjük. A lezárt üvegeket tíz percre fejre álltjuk, majd száraz dunsztban kidunsztoljuk. Ehhez egy megfelelő méretű ládat (vagy az ágyneműtartót, elzárt sütő belsejét, hűtőtáskát stb.) papírral és pokrócokkal kibélelünk, ebbe kerülnek az üvegek, amiket alaposan betakarunk és kihűlésig lezárva tartjuk.

Az felelte erre: Fiaim, tüskéket szúrtok a szemembe? Chija rabbi erre azt mondta neki: Rabbi, ne gondold a rosszra! A bor szó betűinek számértéke 70, és a titok szó betűinek számértéke is 70. Bemegy a bor és kijön a titok!

Jehuda rabbi felháborodását a fiúk apja, Chija rabbi próbálta csitítani. Magyarázata szerint szó sem volt szemtelenségről, fiairól mindössze lehulltak a bor hatására a gátlásaik és őszintén elmondták megérezéseiket.

E megváltozott, profetikus tudatállapotról számol be Chánina rabbi az Éruvin traktátusban (65/a.):

„Akit elbódít a bora, az Teremtőjéhez hasonló tudatállapotba kerül, ahogy áll (1Mózes 8:21.): „És megérezte az Örökkévaló a kellemes illatot és mondta az Örökkévaló a szívében: Nem fogom többé elátkozni a földet az ember miatt, – mert az ember szívének indulata gonosz ifjúságától kezdve – és nem fogok többé megverni minden élő, amint cselekedtem”.

SZŐLŐLEKVÁR

párve, gluténmentes

Az előző receptben részletezett módon előkészítjük a mustot, majd miután felforrt, kilogrammonként vagy literenként 2-300 g cukrot és 6 g pektint adunk hozzá (ha nagyon édes a szőlő, ennél kevesebbet is lehet), és az újraforrástól számítva 3-4 percig forraljuk.

A musthoz hasonlóan kiforralt üvegekbe merjük és kidunsztoljuk.

Az előbb említett Chija rabbi – talán a fejedelem házában történt kellemetlen szituációból okulva – inkább a józanság által megőrizhető bölcsességről és higgadságról értekezett:

„Aki józan marad a borától, az hasonló tudatállapotba kerül, mint a hetven bölcs”.

A bor kettős természetéből fakadó feszültség feloldását szintén a Talmudban (Szánhedrin 70/a.) találjuk, ahol Káháná rabbi egy szójátékot alkalmazva világít rá a megoldásra: *Így áll (Firmejá 31:11.):*

„Jönnek majd és ujjonganak Cion magaslatán és özönlenek az Örökkévaló javához, gabonához, borhoz és olajhoz, meg fiatal juhokhoz és marhához; és olyan lesz a lelkük mint áztatott kert és nem fognak többé csüggedni”. A bor szó [ebben a mondatban] így áll: tírás (תירס), de úgy olvassuk: tiros (תירוש). Ha kiérdemli [a visszafogott ivás-

sal], akkor vezető lesz (ros), ha nem érdemli ki [az iszákoság miatt], akkor szegény lesz (rás).

Mindebből a zsidó gondolkodás egyik legfontosabb állítását érthetjük meg, melyet a Lubavicsi Rebbe a következő módon foglalt össze, amikor abban kellett igazságot tennie, hogy a modern technológia káros vagy hasznos az ember számára:

„Mindent Isten teremtett és mindennek megvan a teremtéskor elrendelt feladata. A szabad akarattal bíró ember dönthet úgy, hogy rosszra használjon fel valamit, de ettől még az abban megnyilvánuló isteni bölcsesség és jóság érintetlen marad”.

Ha méltó alkalom kínálkozik, igyunk annyit, hogy a „Teremtőhöz hasonló tudatállapotba” kerüljünk, de álljunk meg ott, ahol a bor még „Istent és embert” is megörvendtet. Lechájim!

PESZMEG (MUSTMÉZ)

párve, gluténmentes

Az első receptben elkészített mustot addig főzzük nagyon alacsony lángon, gyöngyöztetve, folyamatosan kavargatva, amíg sűrű krémállagú nem lesz. (Ez olyan sokára következik be, hogy addigra az ember többször is megbánja, hogy egyáltalán belekezdett, és szentül megfogadja, hogy soha többet.) Öt liter mustból nagyjából egy liter peszmegeg lesz. A fentiekhez hasonlóan dunsztolással tartósítjuk. Lekvarként vagy salátaöntetekhez is használhatjuk, de akár húsokhoz is kínálhatjuk.

Száz hordó bor

DÉNES ANNA MESÉJE

Egy reggel a Báál Sém Tov összegyűjtötte legközelebbi tanítványait, és így szólt: „Gyertek velem, bemutatok nektek valakit, aki igazán és teljes szívből teljesíti a vendégfogadás micváját”. Nem telt bele sok idő, útnak indultak. Késő délutánra egy kis faluba értek, ahol a Báál Sém Tov jelzett a kocsisnak, hogy álljon meg a fogadó előtt.

A fogadóból egy zsidó férfi rohant ki, és így kiabált: „Éljen, éljen, vendégeink érkeztek!”. Aztán a kocsirol lekászálódó férfiakhoz futott és üdvözölte őket: „Gyertek, drága rabbik, gyertek be a házamba! Pihenjete meg, egyeteket, frissüljete fel a fogadómban! Óriási öröm ez nekem, elvégre nem minden nap teljesítheti az ember a vendégfogadás csodálatos micváját!”

A Báál Sém Tov megpróbált kibújni a meghívás alól, de a fogadós addig gyözködte őket, míg végül a rebbe ráállt a dologra. A fogadós a legjobb szobáit adta nekik és ő maga felügyelte a felszolgálatot. Boldogan lótot-futott és legjobb tehetsége szerint szolgálta ki minden egyes vendégét.

A Báál Sém Tov és tanítványai még néhány napig élvezték a fogadós vendégszeretetét, és mielőtt elmentek, a mester megkérdezte, hogy van-e valami különleges kívánsága. „Mindössze annyit szeretnék, hogy a rebbe imádkozzon azért, hogy részem legyen az eljövendő világban” – érkezett a felelet. „Amit kívántál, pusztán rajtad múlik” – felelte a rebbe és hozzátette, hogy áldásért Mezibusba, a Báál Sém Tov udvarába kell elmennie a fogadósnak. Emellett tanácsot is adott neki, miszerint a legjobb lesz, ha száz hordó borral érkezik Mezibusba, nagyon jó áron tudja majd eladni.

Ezzel a Báál Sém Tov tanítványaival együtt hazafelé vette az útját. Teltek a hetek, a tanítványok szinte meg is feledkeztek a fogadósról. Egy napon a mester azt mondta nekik, hogy egy csapatnyi szegény ember érkezett a városba, hívják meg őket egy szombati étkezésre, így péntek este mindannyian a mester asztalánál ültek. A Báál Sém Tov odafordult az egyikükhöz és megkérdezte: „Vajon felismersz-e engem”? – „Igen” – felelte a

szegény ember. – „Abban a szerencsében volt részem, hogy megvendégélhettem a rebbét és tanítványait a fogadómban.” – A rebbe arra kérte a férfit, hogy mesélje el, mi történt azóta, hogy elhagyta a fogadót.

A férfi mesélni kezdett: „Mindenemet pénzzé tettem, hogy teljesítem a rebbe tanácsát és száz hordó borral jöhessenek Mezibusba. Aznap este, amikor útra keltünk, borzalmas vihar tört ki, az utakat víz borította, lehetetlen volt továbbmenni a megrakott kocsiikkal az erdőben. Leszálltam, és az árut a kocsisokkal hátrahagyva szállás után indultam a sűrűben. Nagy sokára végre megláttam egy házikót, ahonnan a fény kiszűrődött. Lobogó szakállú zsidó férfi üdvözölt. Magához hívott, minden jóval ellátott. Reggel, miután felkeltem és imádkoztam, visszamentem a kocsiikkhoz, hogy folytassuk az utat, de a kocsiikknak csak hűlt helyét találtam. Nyom nélkül eltűntek a száz hordó borommal együtt.”

„Először végtelenül elkeseredtem. De aztán rájöttem, hogy szomorúságra semmi ok, Isten adta, Isten elvette, legyen áldott az Ő neve.

Minden rossz dolog jóra vezet. Útnak indultam, és találkoztam egy csoport emberrel, akik Mezibusba tartottak. Velük jöttem egészen a rebbe otthonáig.”

„Megbántad-e, hogy azt kívántad, hogy részed legyen az eljövendő világban? Talán inkább jobban örülnél, ha mindenedet visszakapnád?” – kérdezte a Báál Sém Tov. A fogadós rémülten válaszolt: „Isten őrizzen! Inkább szegény maradok egész életemben, csak részem lehessen az eljövendő világban!”

A rebbe elégedetten válaszolt: „Ez az, amit hallani akartam. Egy zsidónak mindig készen kell állnia arra, hogy az Istenbe vetett hite kedvéért lemondjon mindenről. Te is ezt tetted, és ezért részed lesz az eljövendő világban”. A fogadós mosolyogva hallgatta a mestert. A Báál Sém Tov pedig folytatta: „Most biztosan azt gondolod, hogy egész életedben így kell majd vándorolnod. Azonban az az igazság, hogy holnap ilyenkorra megérkezik a száz hordó borod, és nagy nyereséggel adod majd el. Hamarosan megint úgy gyakorolhatod a vendégfogadás micváját, mint azelőtt”.

Így is történt. A boroshordók sértetlenül megérkeztek, az ember eladta az összes bort, és gazdag volt egész életében. Továbbra is nagylelkűen gyakorolta a vendégfogadás micváját, és messze földön híres volt bőkezűségéről.

Az Ön számára az Olajág Otthonok nyújtják a legoptimálisabb életformát,

amennyiben az alábbiak közül egy vagy több pont is igaz Önre:

- ◆ hosszú távú, biztos lakhatási körülményekre vágyik,
- ◆ szeretné megőrizni az önállóságát, függetlenségét, szabad mozgását,
- ◆ hozzátartozói távol élnek Öntől vagy elveszítette őket,
- ◆ nem akarja terhelni a családját a mindennapi problémákkal, egészségügyi gondokkal,
- ◆ Ön hosszabb-rövidebb ideje egyedül maradt,
- ◆ magányosnak érzi magát, közösségre vágyik,
- ◆ nehezeére esik a bevásárlás, mosás, főzés, takarítás, egyéb napi teendők,
- ◆ a folyamatos egészségügyi felügyelet biztonságot jelent Önnek,
- ◆ szeretne hasonló korúakkal ismerkedni, barátkozni, közös programokon részt venni,
- ◆ szereti tartalmasan tölteni a szabadidejét.

Az Olajág Otthonok

- ◆ önálló apartmanokkal,
- ◆ a napi terhek átvételével - mosás, főzés, takarítás stb.
- ◆ elhivatott, hozzáértő szakemberekkel,
- ◆ széles körű gondozási és egészségügyi szolgáltatásokkal,
- ◆ napi 24 órás ápoló személyzettel,
- ◆ helyben működő intézményi orvosi ellátással,
- ◆ rendszeres szakorvosi felügyelettel,
- ◆ gyógytorna, gyögmasszőr, sószoba, uszoda és egyéb egészségmegőrző szolgáltatásokkal,
- ◆ napi ötszöri, dietetikus által összeállított, menüválasztásos és kóser étkezési lehetőséggel,
- ◆ támogató közösséggel,
- ◆ széles körű program- és önmegvalósítási lehetőséggel **várja Önt!**

Facebook Tanház

Virtuális Bét Midrás

Minden nap a Zsido.com Facebook oldalán

3 wearing - weekday - uniform
 - weekends, special occasions - afternoons
uniform → doesn't allow us to express
 our personality
afternoons → jeans, hoodies, sweaters,
 black
special occasions → suit
 dress

ISMERD MEG ISKOLÁNKAT!

Következő nyílt napunk:
november 18.

Előzetes regisztráció: titkarsag@zsidogimnazium.hu
További információ: Szilánk Zsuzsa (06 30 9903694)

